

HELIKON

ára 5000 lej

>>>>> folytatás a 3. oldalon

Én vagyok ez a messziről jött,
ez a messziről hazaérkezett.
Mert haza ott van, ott van a haza,
ahol elillant éveink emlékei
sejlenek elő a rájuk rakódott
por rétegei alól és ahol anyánk
szavait véljük még hallani egyre,
a mindennél édesebb anyanyelvét.

- 11

SZŐCS ISTVÁN

Irodalomellenes száljegyzetek Travesztiák transzban elbeszélve I.

mottó:

"...a gimnáziumban ilyenkor már Goethét, Schillert, Shakespeare-t olvas-tak, de talán már a moderneket is. Mind-ez félig megemésztett állapotban visszasszívórog az ujjak hegyén a papír-ra... ezek a kölcsönvett érzések és ezek a kftőltről jött asszociációk segítik át a fia-talembert bizonyos évek veszélyes lelki ingoványán, amikor már fontos, hogy jelent-sen valamit ön-maga számára, de belül még semmi sem kész abból, ami jelenté-keny lehetne. Hogy ebből aztán az egyikben több, a másikban talán keve-sebb marad meg, az már közömbös, hi-szen később mindenki a maga erejéből megbírkó-zhat ön-magával, csak az átme-net korában fenyegeti veszély. Mert ha egy ilyen fiatalember egyszer csak rá-döbbenne, milyen nevetséges az ő egész nagy személyisége, megnyílna alatta a föld, vagy lezuhanna, mint a felriasztott holdkóros, aki semmit se lát, csak az alatta tátongó űrt."

Robert Musil: *Die Verwirrungen des Zöglings Törless* (Törless iskola-évei) Petra-Szabó Gizella ford.

Ma viszont a liceumban már nem nagyon olvasnak sem Goethét, sem Schillert, Vörösmartyt vagy Kemény Zsigmondot pláne nem, Jókait, Móriczot, sőt Mikszáthot is csak a tanórák sivar szempontjai szerint megválogatva, híg konviktusi főzelék formájában. Akkor honnan vesz kölcsön érzéseket és asszociációkat az átmenet éveinek imbolygó fiatalembere, ahhoz, hogy úgy érezze, jelenthet valamit ön-maga számára, és a környezet, esetleg "a nagyvilág" számára is? Az utóbbi négy-öt nemzedék (hat évben számíthatni egy-egy nemzedéket; asztrológiai vagy föld-mágneses alapon?) kisebb része az önépítés mintáit keresve modern idegenekhez fordul, de korántsem az igazi nagyokhoz; a többség pedig, ha egyáltalán irodalmias olvasmányt keres, akkor humoristákhoz, Karinthyhoz, (de csak paródiáihoz és sajtóhumoreszkjei-hez, a "komoly" írásait legfennebb hírből ha ismeri), és főleg P.Howard-Rejtő Jenőhöz. Csakhogy...

Csakhogy az idegent is a saját anyanyelvén olvasta az a most lefutott generáció-so-rozat: másodlagos élményeket második s az elsőnél mindég szegényebb átfogalmazás-ban. A paródia, a travesztia, a persziflázs, a pamflet köztársasága az újrafelhasznált toposz, közhely, szellemeskedés, stílusjegye vagy csak modorosság. Az irodalom az újrahazszo-sítás terén felülmúlja a hulladékfeldolgozó ipart. (Csak fordítva, mint az egyszeri né-met hadiipar, amely akár fekáliából is vál-lalkozott vaj avagy ágyu előállítására; a travesztia-tanszvesztita-misztifikáncs iro-dalompótló ipar a hófehér álomvajakból s a kékesen villogó nemesacélból is ugyanazt a sárgásbarnás karamella szendvics-alapot produkálja.)

Ami a lelki mintarajzokat, előnyomást illeti, már a megelőző két-három emberöltő is csak külföldi segélyromantikát akart hasz-nálni. (Könyvkölcsönző-csereberélő hatvan-hat év során hányszor hallottam, önértetes-

pökhendien vagy félszegen kunyerálva: ha lehet, ne magyar író!)

Annak idején Nikola Tesla (1857-1943), a világ egyik legnagyobb fizikusa és Edison-méretű feltalálója, megemlékezett arról, hogy egy még iskolásgyerek korában olva-sott történelmi regény hatására határozta el: nagy ember lesz! A könyv Jósika Miklós *Aba-fi*-ja volt. Kérdés, hogy mint idegent vagy hazait olvasta-e? Ugyanis a Horvát-Szlavon-or-szági Lika-Krbava megyei Smilja-ban szü-le-tett, szerb szülőktől... vajon hány mai magyar iskolásgyermek tudna azzal a beál-líto-ttsággal elolvasni, hogy "jelent-sen vala-mit ön-maga számára?" (Mindenesetre, az ötven-es években ezért adattam ki az Ifjúsági Könyvkiadónál az Abafit, de visszajelzést máig nem kaptam. A "kedves gyerekek, ked-ves szülők és nevelők" nem írták, hogy tet-szett-e a könyv, őket szüntelenül ostromló felszólításaink ellenére sem; azt sem tudom, nemzedékeikből hány világnagyság csepe-redett fel?)

Eltekintve egyelőre a mintáktól, a Traves-tia, azaz a travesztia, a más költőnek vagy elmúlt stílustörténeti vagy nyelvfejlődési korszaknak jegyeit felöltve írni manapság "mélyrehatóbb" jelenség, semhogy egysze-rűen diák-jópo-fáskodásnak, farsangi dörés-ke-désnek, április egy-nek vagy infantil-regresszió-nak tekintsek. Noha mindehhez köze van, komolyabb és súlyosabb ügy.

Egy éppen kéznél levő irodalomtörténet szerint a travesztia különösen a "posztmo-dernizmus keretében" jött újból divatba, ám a magyar irodalomban már a huszadik szá-zad első felében (Karinthy paródiáinak hatá-sára?) időnként járványként terjedt, noha egyelőre még alkalmasszerűen e műfaj; szil-veszteri szaturnáliák, írói brancsok társas szórakozása, bandagyűlések tombolásai, de a gyökerek mélyebbek. (Mélyek a gyökerek: annak idején a kolozsvári magyar színház játszott egy ilyen című darabot; az amerikai négerüldözésekről szölt; a május elsejei fel-vonuláson, amikor minden vállalat mester-sége címerével büszkélkedett, a színház teherautóján cowboy kalapos, gumibotos színészek a tribün elé érve, elkezdtek feketé-re mázolt kollegájukat verni... és ez is a tár-gyunkhoz tartozik, éppen mélységénél fogva.)

Nagy irodalmárok szerint a XX. század-nak három igazi saját műfaja van: a dzsessz, a pamflet, és a börlész. (Vannak, akik a detektívregényt is idesorolják, de az klasszi-kus formájában még XIX. századi fogantatá-sú, legalábbis szellemében. Mindaháromra jellemző a variáció-tenyészet; amíg a dzsessz csak az ötletre zenei "szójátékra" épít s ad-dig variál, hogy éppen ezáltal létrehozza "az örök nagy szent monotonia" élményét, vagy folyamodik ugyanahhoz a téma-sztereotípi-ához, amíg más ritmushoz és dallamot hallunk bele, mint a vonatkattogásba, addig a pamflet szándékolt modorossággal idéz kiüresi-tett költői vagy közszónoklati stílusvirágo-kat, hogy rajtuk keresztül tegye nevetséges-sé áldozatát, a börlész a gesztikuláció, a taglejtések költői képeit megtoldja az emberi esendőség frivol túljátszásával, áttolva a csú-fondárosságot és a szenvelgést az abszurdi-

tásba; tehát a travesztia lényegét, az idegen tollakkal való felcicomázást és az agyonva-ráilást módszerükben már tartalmazzák!

A travesztia "álmez, álruha" olasz változa-ta a latin eredetű transzvesztitának; ez utób-bi viszont olyan személyt jelöl, aki az el-lenkező nem ruháját és modorát ölti magára; régen a psychopsthia sexualis, manapság a "mátság" fogalomkörébe tartozó kifejezés; mindenesetre ígyis-úgyis, akár aberrációnak tekintik, akár nem, a szekszuális magatartás különös, vagy különleges formáinak tünetso-portjába tartozik; és kapcsolható a transz-sze-xualitás fogalmával. (Közbeszúrva: az ide-vágó szakirodalom szerint a transzvesztitiz-mus valamint e szavak összes indokoltan következtelen változata nem egészen pon-tos kifejezés, mert mindenekelőtt férfiak női ruhába öltöztetésének eseteit jelöli. A nők férfi-mezbe bújása ugyanis egészen más tartalmú jelenség; vagyis, a legtöbbször más.)

Kínálkozik a kérdés: vajon az irodalmi travesztiák divatjának van-e köze valamilyen szekszuális kor-problémához, például a transz-szekszualizmushoz?

A mai irodalmi életnek mindenesetre van a nemek viselkedéséhez erősen kötődő vo-natkozása, kezdve azon, hogy már az irodal-mi olimpiászokon is sokszorosan túlteng a Krisztinák, Erikák, Andreák, Hajnalkák, Eni-kők és Noémik aránya a Róbertek és Szabol-csok számához képest, erre vallanak a filo-lógiai karok és szakok kilencven százalé-kos női tömegei és még sok minden egyéb.

Nemrégiben elmentem egy író-olvasó ta-lálkozóra. A résztvevők közül 7 férfi, 52 meg-nő volt. Szakmai felbontásban: 3 férfi mint felolvasó, 2 fényképész, 1 idős fizikatanár, 1 idős újságíró; a nők közül: 1 felolvasó, 1 rádióriporternő, 1 egyetemi tanárnő, 1 a-nyós, 48 filológus lány. A jelenlevő nők alig tíz százalékánál volt élénkebb szem- vagy arcjáték megfigyelhető, többségük arcán az a jellegzetes üveges mosoly, ami kultúr-ren-dezvények résztvevőinél a barlangrajzok kora óta megfigyelhető... másoknál viszont sajátságos egy jellegzetes bajuszalatti mo-soly, ami lévén, hogy bajuszuk sem volt, a női transzvesztitizmus speciális tünete!

Egyetlenegy figyelemreméltó kérdés vagy megjegyzés sem hangzott el, csak az összmosoly-sugárzás vált hol homályosab-bá, hol vakítóbbá, mint egy ufós filmen.

(Az esemény alatt eszembe jutott: köny-vet kölcsönkérő ismerőseim között kizáró-lag nők voltak azok, akik kikötötték: "női szerzőtől ne adjon!")

És egy szekszuálisan még leterheltebb író-olvasó találkozó: a szerző életerős férfi; a regény természeti-társadalmi élménycso-port; sex-vonatkozás nélkül; a közönség húsz-harminc fő, 13-14 éves fiúk-lányok; egy meditáló tekintetű magyartanár és egy a fölkelő nap honának rózsás hamvasságától ragyogó igazgatónő. Mikor kellemesen lefut a két óra, a szerző némi indulatossággal fel-kiált: de miután úgyis irodalomról van szó, hogy ne mondhasák... akkor rakom a (hico-mat, sicomat? előbb úgy értettem, de nem, azt mondta:) a...omat a... A kijelentés mint-egy agyarázkodást idézett elő nálam, azért nem emlékszem a hosszan kipontozott sza-vakra. Azt hittem, botrány tör ki, de —

folytatása következik.

LÁSZLÓFFY CSABA

Profán rapszódia

Nincs olyan széles ég, mint Tordán
a "gólyaréten" volt, apám s anyám
utolsó szép majálisán a háború
előtt. Akkor még értünk történet minden;
se alamuszi puhányság, se vad
gyűlölet nem környékezett meg, vérre
menő!...

Ágaskodj csak, mondták, tovább, mint
bogár a dobozban! — közben, aki
az erőlködést abbahagyta,
mind vízszintesen kiterítve már.

A keret hamar kitágult, de benne
minden elképzelhető létezés
becsapó végtelenbe csapódott be
bugyor-nagy léggömbbé felfújta fejem.

Irigylem a mélyen alvókat — én, ki
emlékeimmel zabolátlanul
virraszthatok (no persze, az értékem
világpiaci árfolyama csökken).

Régóta otthonos ez a pokol;
s ha nincsen nyitott könyv előttem,
holtbiztos eltalál a szenvedés,
mint eltévedt ólomgolyó.

Az áment kimondó idő

"Közel, távol üres..."
(Karinthy: Üzenet a palackból)

Nem tudott szétszedni a falka,
rozzant inad mégis remeg:
hóhérmódra elbánt veled
örök törvényét kiagyaltva
a hírhedt és képmutató
— kapaszkodnál belé ma is, ha
az undor nem tartana vissza,
a neve bár kimondható.
A félsz? a sokk? talán a gög
segíthet, hogy állva maradjál
(csak persze fűbe nem harapnál)
magányos hóhérod előtt.

Prelúd a harmadik világháborúhoz

Ha nem ettek meg a cápák,
nekem kell megennem és
megemésztenem mindent —
az elfogyasztott ringli
meggyőzött róla.

Benned a merénylet
és bennem a halál,
és egyedül bennünk van,
ami elpusztíthatatlan.
Még akkor is, ha elpusztítható.

Felhőszakadásban

A külvilág tévedése az idő.
Beljebb mind több a tünemény.
Amíg van csillogás, minden van.
A véges anyag gondoskodik önmagáról.
Veszélyekről, magányról, felhőszakadásról,
pusztításról, önpusztításáról. Csak a végtelen
anyagot utánzó lehet pazarló.

Zuhogva szabadul rád a világ.
A fülke sarkában egy nő; ha észre-
vetted, száguldasz a veszedelem felé.
Meggondolatlanul vagy óvatosság
egyre megy. Minden tapasztalás a
mulandóval hadakozik. Az elképzelés
útját állja a tapasztalásnak. Elfelejtet,
hogy a fényen túl Isten lakik.
(Otthon legalábbis így tanították.)

Az elfogultság — mondhatnád másképp is:
a dölyf! — sokba kerül. Ha belénk rögzül
a képzelődés, a túl erős fénytől
a szem előbb-utóbb megfájdul.
Ez persze egymagában már cáfolata
annak, hogy Isten a fény.

Feltéve,
ha a Jóságos Úrnak nem telik
élvezete abban, hogy megtakulsz.
Minden összhang a teljességre tör.
S az eredmény szárnalmas — a történelem.

(Herceg!)

Az igazi önsanyargatás persze hátravan.

A grafikus pátriája

>>>>> folytatás az 1. oldalról

azutáni időben alkotott, még kevesebben
tudják. A feladat hát adott: mielőtt elérkez-
nének grafikusunk születésének 70. évfordu-
lójához, legalább nagy vonalakban (képek-
ben) együtt láttatni az életművet, Cseh Gusztáv
megrajzolt pátriáját.

E sorok írója személyes indítást érez,
sőt kötelességet teljesít a kiadvány összeállítá-
sakor. (Cseh Gusztáv pátriája címmel a Ko-
runk Baráti Társaság a közeljövőben hármaskönyvet jelentet meg.) Több mint két év-
tized kapcsolt össze minket. 1963-ban a szá-
momra jószerezt ismeretlen ifj. Cseh Gusztávot
kérte fel az Irodalmi Könyvkiadó, hogy
első könyvemhez rajzos borítót tervezzen
(több Forrás-kötetet is megrajzolt: a Bálint
Tiborét és a Szabó Zoltánét is, például); egy
évvvel később, már a *Korunkban*, két igényes
tusrajzzal illusztrálta *Nyugdíjasok városa?* cí-
mű riportomat, s az egyik rajzot némiké-
pen továbbfejlesztve, első, 1965-ös ko-
lozsvári tárlatán *Öregek* címmel ki is állította.
Kevéssel ezután szerkeszthettem a fiatal gra-
fikusról szóló első átfogó, értő elemzést
(Borghida István: *Cseh Gusztáv grafikája. Ko-
runk*, 1968. 5.), amely kitűnő bevezetés Cseh
Gusztáv világába. Borghida itt, rendhagyó
módon, nem a grafikus-tanár apa, hanem a
dédapa megidézésével indít: "Ifj. Cseh Gusztáv
dédapja táblabíró a «táblabíró-világ» ko-
rában gyermekded buzgalommal és kifejező
készséggel rajzolt. Egyik színezett tollrajzán
1848 véres lovascsatáinak hevéit valamilyen
biedermeyeres finomkodó hangulat, jólne-
velt elrendezettség teszi bájosan ellentmon-
dásossá. Bizonyára éppen ez vonzotta a
«különös» dolgokra különösen fogékony ké-
sei utódot, s ezért őrzi játékos kegyelettel. A

dédapa rajzocskája a fémvázak könyvespol-
con díszelgő fényes cylinder, a falon lógó
színes bádóg kakkukos óra, egy üveg-
bura alatt elhelyezett saját összeállítású gép-
csont-kacat-szerkezet, Picasso művészi re-
produkcója, egy hazai ikon s más meglepő
tárgyak társaságában, valóban jól illeszke-
dik be a mai művész félig modern, félig an-
tik, kissé népi és egészen különös szobájának
világába." (Borghida tanulmányát műmel-
lékleten négy Cseh Gusztáv-rajz, illetve réz-
karc kísérte, a művész alakuló tereinek
illusztrációjaként.)

Találkozásaink egyre gyakoribbá váltak
abban (azokban) a bizonyos "félig modern,
félig antik, kissé népi" szobá(k)ban, a tárguló,
mind több magyar művelődés- és művészet-
történeti kincset felhalmozó lakásokban, s a
nyilvánosság fórumain is. Találkoztunk ne-
megyszer úgy is, hogy ő volt a fővállalkozó
és én az "áldozat": az eredeti humorú grafi-
kust, a karikaturistát rendszeresen foglal-
koztatták az erdélyi, a romániai magyar la-
pok; a kolozsvári *Utunk*, az az a szilveszteri
Ütünk, a marosvásárhelyi *Új Élet*, a bukaresti
A Hét évvégi mulatságai jó néhányszor
belekeveredtem. (2000-ben, a Bajor Andor
válogatott munkáit közreadó sorozat *Ütünk*
kötetében számos Cseh-karikatúrával is új-
ratalálkoztunk.) A "megrendelő" oldalról
még több Cseh Gusztáv-grafikát idézhetek
meg. A régi Forrás-borító nyitott fehér köny-
vét többször is "közösen" rajzoltuk be: az
Utazás a gyökerek körül (1972) néhány vo-
nallal felvázolt íróportréit 1979-ben, a *Szárny
és gyökérben* remek rézkarc-sorozat követte,
a *Milyen az út?* "szubjektív KRESZ"-magya-
rázataihoz pedig (1983-ban) természet-
esen ő rajzolt hangulatilag pontos, kü-
lönböző európai helyszíneket felidéző
"ábrákat", tussal (közös autózásainkra is
emlékezve).

Cseh Gusztáv mondhatni a kezdetektől

otthon volt a Korunk Galériában. Önálló ki-
állítását először 1975 augusztusában rendez-
tük meg, ezt követte 1981. január 17-én a
Hatvan főember külsőségeiben is rangos be-
mutatása (bevezetőt Benkő Samu mondott,
Kányádi Sándor saját verseiből olvasott fel,
Boér Ferenc színművész Janus Pannonius-,
Bethlen Gábor-, Ady Endre-, Kós Károly-,
Sütő András-, Székely János- és Lászlóffy
Aladár-szövegekből összeállított műsorát
adta elő, Cseh Attila a grafikus öccse csel-
lón, Rónai István zongorakíséretével, Haydn
D-dúr divertimentóját játszotta). A *Jeles házak*
szintén a Korunk Galériában került először
a közönség elé; az 1984. december 15-i tárlat-
megnyitón Benkő Samuval együtt méltattuk
Cseh Gusztáv művészetét, ismét Boér Ferenc
adta elő az írói szövegeket, a Musica Antiqua
együttes XVI. századi reneszánsz műveket
szólaltatott meg. (2000 decemberében a Ko-
runk Galériában újra bemutattuk az erdélyi
képiro munkáit; a műsor zenei részében Ru-
ha István hegedűművész és Botár Katalin
zongoraművész lépett fel.)

A Cseh Gusztáv pátriája előzményeként
szólni kell a Domokos Géza vezette Krite-
rion Könyvkiadó sajnos rövid életű sorozatá-
ban, a Kriterion Galéria füzeteként megje-
lent képes kiadványról. A Cseh Gusztáv gra-
fikusi pályáját 1983-ban felvázoló összefog-
lalást, a szerző kérésére, én követtem el
(*Legyőzni a távolságokat* cím alatt), a képszer-
kesztő Deák Ferenc volt (ez nincs feltüntetve
a kolofonban), műszaki szerkesztő Bálint La-
jos. És egy, a korra jellemző "apróság": 1982-
ben még lehetett, a következő évben azon-
ban már megtiltották "a személyi kultusz
elleni harc" jegyében, hogy a kiadvány utol-
só lapján, az életrajzi adatok fölött a művész
fényképe megjelenjen (ekkor már a Ceausescu-
portré és a diktátor feleségének a képe
uralja a médiát); így a Cseh Gusztáv-pálya-
kép "arctalan" lett...

GYULAI LEVENTE

Az értelem és az érzelem közötti szigeten

Kelemen Hunor új kötetének a címe: *Szigetlakó*. Robinson Crusoe történetét idézi fel az olvasóban, és talán Komoróczy Gézának a nemzeti öntudathoz kapcsolódó szigetfogalmára is emlékeztet. (A sziget olyan etnikai kisebbségeket jelent, amelyek nem asszimilálódtak. Bezárkózás a nemzeti hagyományba, Budapest, Osiris Kiadó, 1995, 283. old.), de a sziget konkrét jelentéstartalmához az értelem és érzelmek összefoglaló konnotációs mező kapcsolható. A költő mindkettőt magáénak vallja, és így a harmadik egység, amelyben társul a ráció és az érzés. A kötetet ennek megfelelően két részre osztja fel: *Agymezők* és *Szfvbeszéd*ek.

Az *Agymezők* kezdő írásában, a *Hajnali glosszában* a szerző a múlt, jelen és jövő idő-síkját magyarázza saját élettörténetén keresztül. A múlthoz a "Kertitörpék között rohangáló kölyök" képe társul, a "Gyepes iskolák" és a "szigorított század", ez utóbbi katonai egységet tétel. A jelen a szenvedés és a megsemmisülés ideje: "Tengerek haragja pusztít el, vulkáni / láva beborít.", "Az éj poros romokra / ül és fáradtan piheg". A jövőt pedig a hajnal jelenti, ez egyben az újjászületés szimbóluma, "de hajnalig lassan / s titokban bennem minden újjáépül." Ezt kiégyezítik a "holnap világító maskarái" és a "rejtett jelmeztár".

"A színes cipőfűzők a bejárt útra" emlékeztetnek, de azokat is feledteti, elhomályosítja a holnap. A vers érzékelteti, hogy a szerző mindig két állapot, ellentétes tényező közt vergődik: éj-hajnal, múlt-jövő, tenger-vulkán, sötét-fény. A kép egy antik közmondást dolgoz fel, eredetileg: Minden út Rómába vezet, a versben: "Szesz és nők között Rómába visz minden út".

A *Pisztrángok nélkül* című írásban a tér is jelenvalóvá lesz, kiegészítve az előző versbeli időnézetet. "Ez a jósok földje. Jövőbe / látó emberek élnek ezen / a tájon...", bár az időt, pontosabban a jövőt a szem fogalma jelképezi. "Ahány szem, annyi jövő." A három nagy időegység tagolódik és egy napra korlátozódik: az este "a rossz fiúk" jövetelét jelenti, a reggel a "nyomok" ideje, a dél pedig a nyugalom. A szigeten, a jósok földjén a nyugati megszokott életstílus felborul, hiszen az estével kezdődik. (A judaikus arab távolkeleti ősi kultúrákban szokásos időszámítás szerint.)

A múlt háttérbeszorítása ebben a versben sem marad el, ugyanis a költő kimondja, hogy "feledni kell a múltat: muszáj.". Lassan az élet is megszűnik: "Már csak az agymezők maradnak. / Majd az agymezők sem, egyetlen / sejt, egyetlen véredény sem." Ez a jósolat a váteszköltő figyelmeztetése.

A kötetben szereplő helyszín körvonalazódik a *Keleti Misszióban*: a város keleten van, a sziget pedig az a tér, ahova a költő megbízói vadászni küldték őt. A Kelet többek között a hajnal és így a jövő szimbóluma is, a költő értékrendje pedig egyfajta viszonyítási rendszer: "korbácshoz kell nyúlnom, hogy ne / feledjék: ki van felül és ki alul."

A *Látogató* című versben a költő szerep-többlettel bír, ugyanis metafunkcióként ma-

gára vállalja a befogadó szerepét is, és elmondja a látogató történetét, ez saját maga története. Nem Új vizeken, mint Ady, hanem "Nagy Vizeken" érkezik, hírét az "alkonyati szél" hozza. A jövőt is élteti az Álmosvölgyben, a név valószínűleg a várost fémjelzi: "szememből / a fényt mégsem ölte ki a hosszú / álom." A látogató szerepe a város védelme és az, hogy a lakók hitét visszaadja. A harcra olyan városba érkezett, ahol két sámánszerű ember kezében van a hatalom. Ők a "Drága Nő" és a "Nagy Öreg". Ezt a *Törvényhozók* és a *Bírák* című vers hangsúlyozza, amelyben hatalomváltásra kerül sor, ugyanis a törvényeket a szigetlakó, a költő és társai szabják meg, nem Isten, sem másvalaki. A "Drága Nő" szerepköre itt a gondviselésre szűkül, a "Nagy Öreg" pedig a múlt tulajdonosa lesz. ("A Nagy Öregnek / visszaadjuk a múltat, s nem lesz senki, / aki a jövőért merne perelni.") A "Nagy Öreg" a *Pisztrángok nélkül* című versben öreg jó volt, de új feladata a múlt elemzésében konkretizálódik.

Az *Elvakult tulajdonos* című versben a *Keleti Misszió*beli "kijelölt tér" birtokká alakul. A szigetlakó az új tulajdonosa, bár nem bír belőle feladni semmit, így nem lelhet otthont, figyelmezteti őt a "Nagy Öreg", de a szigetlakó nem hallgat rá.

Az éj fogalma mindent átfog, és a *hátrédek* hatalmában kiépül a szigetlakó, hódító vadász egész hada. "Erős vagyok, / replikáztam, de éjszakáim / súlyos celofánként hulltak rám." (*Elvakult tulajdonos*) A katonaság mindent látó, érzelmek nélküli, harcra kész tagokból áll, ők vigyázzák a költő titkait, amik az újjáépülést szolgálják. "... titokban bennem minden újjáépül." (*Hajnali glossza*) A "hátrédek" mindent látnak: / övék a tudás szomorúsága.

"Az egészet keresik a részben, / türelmes, lomha lények.", "Hűségük határa / tudásuk terjedelme." (*A hátrédek hatalma*)

A szigetlakó egy másik alteregója, megnyilvánulása a rokon: "Mintha én lennék ő." A rokon látogatása című írásban a kötet alapfogalma is értelmeződik. "Ugyanabban a mondatban vagyunk alany és állítmány: / Alanya és állítmánya a kitalált történetnek, amelyből / nincs kiút. Csak befelé vezető út van: egyirányú." (Kiemelés tőlem Gyulai Levente) Ugyanitt viszont megváltozik a mozgásirány: nem befelé vezet, hanem felfelé irányuló lesz. "A hegyre. Föl a tiszta fénybe.", "Bennem a rokon és őbenne én: / egyetlen fellobbanó láng, örök hullámmás." (Ebben a szigetlakó költő fényigénye mutatkozik meg ismét.)

A *hierarchia bosszantásában* megfogalmazódik az ember azon igénye, amely szerint a fölöttes hatáskörét csökkenteni kell. A vers a *Keleti Misszió*ban megjelenő szituációval rokonítható. "korbácshoz kell nyúlnom, hogy ne / feledjék: ki van felül és ki alul." (*A Keleti Misszió*), "az embert mégis hajtja valami / hogy szétkúrja a hierarchiát" (*A hierarchia bosszantása*).

Az *Önkéntelen feledésben* uralkodó sötétség: "Csak ülök a sötétben" — folytatódik a *Légtornász az égi tornácon* című versben. "Csontok csöndje az éjszakában." Az ellentétek sorozata két új elemmel bővül: a pokol és a menny fogalmával. A szigetlakó, katonáitól eltérően tükörbe néz és átértelmezi a hajnali újjáépülést, ami a kötet első versében volt jelen. A *hírnök balladájában* megszólaló "idő-trombiták" ezen műben megsemmisítő erejűek. "A tükör mindig mást mutat, / ölelem

magam és mégis szétnyom / a trombitaszó." A megszűnést az álom is elősegíti, a szívben pedig feleződik a holnap, a jövő. "...elnyom egy golyónyi / álom." A szív a kötet második részére utal. "A szívben feleződik a holnap.", "a szem messzire hord", így hangsúlyozza a jövő erejét. ("Ahány szem, annyi jövő." *Pisztrángok nélkül*) "Pokol és menny közé feszített / láthatatlan égi tornác, / ahonnan messzire hord a szem." (*Légtornász az égi tornácon*) A versben a magány dominanciája vetődik ki.

A korbács fogalma a *démon ostoraiban* is felbukkan, de itt már nem a költő a korbácsoló, hanem ő maga az ostor egy démon kezében. Szemét becsukja, hogy ne lássa, kit ver, így eltávolodik a jövőtől, nem vállalja azt. A "lehunyom / szemem ne lássam kinek a hátára sújtok" sor képezi az átmenetet az értelem világáról az érzelmeké, és jelzi a szakítást az idővel, nemkülönben az első rész végét. A kötetkezdő versben fellelhető "Lassan és titokban bennem minden újjáépül" sor kiterelvényesedik a *Szfvbeszéd*ek első versében. "Míg magadba szívsz és megtagadsz, / én minden titkot kilesem.", "Mikor már szét-hordtad életem..., akár hajnalok az éjszakát" (*Titkaid és életem*) A "mondatok" szó pedig A Rokon látogatásában megvalósuló alany-állítmány viszonyt idézi fel. "Ugyanabban a mondatban vagyunk alany és állítmány" A "rejtett jelmeztárhoz" (amit a költő a kötet első versében említett) a szigetlakó a *Szfvbeszéd*ek soraiban ér el, itt valósul meg a sziget, a kapcsolat az értelem és érzelem között, a szigetlakó személyében. A tükörben, amely mindig mást mutatott (*Légtornász az égi tornácon*) most sötét van. "Nekem csak a szám jár és a szemem. / Belőlem folyton kinéz valaki, s kiordibál / a szív is néha-néha. / Görgeti a mondatot belőlem. / ... / Mennyi testhez kopottatott ruha. / Néhányat titokban magamra öltök, s / eliszkolok benne falhoz lapulva."

A *betűk segítségével* a költő elmondja, hogy számára az írás, a vers egyfajta menekülés a magányból, a bizonytalanságból. "Amikor írok, mindig / egyedül vagyok.", "Még mindig hiszem, / Hogy a betűk megsegítenek. / ... / A lassan rajzolt kerek betűk / mindig megnyugtannak."

A szigetlakó evolúciója a *Kihűlt...* című versben jut el az utolsó szakaszhoz, ugyanis az egyszerű szigetlakóból király lesz. "Király vagyok, aki mindent birtokol. / Nincsen mit elveszíten." ez talán úgy sikerült, hogy meghallgatta a "Nagy Öreg" tanácsát. (*Elvakult tulajdonos* A birtokba vett térből fel is kell adni.)

A Párhuzamos esőben az olvasó szomorú történetnek tanúja, tudniillik a "Drága Nő" meghal. Most már bekövetkezik a szigetlakó teljes dominanciája, bár ez nem jár örömmel. "Álmaimban néha megkísért: volt idő, / amikor másféle életre vágytam. Ma / Átokszigettről lelépni nem tudok, és / Álmosvölgy otthonnal riogat." (*Az idő szorítása*) A szigetlakó a kötet végén saját katonáihoz hasonlít, hiszen az ősz beálltával lehangolódik zongorája, és érzéketlenné lesz, nem tud igazán örülni hatalmának, de azért "szívkrémet dörzsölve arcára" játszik "egy másik hanggal" és jókedvet színlel. A kötet a *Leltár* című írással zárul, amely gyónásként értelmezhető. A költő elégedetlenségét fogalmazza meg. "Mert sok szép verset írtam / Sok szép semmit / Tán többet érdemelnek / Nem csak ennyit".

Kelemen Hunor: *Szigetlakó*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2001.

SARUSI MIHÁLY

Lajtabánsági állatmesék

Zsandárlovatökepaprikás

Bartza Lisbeth — a Bartzák s a többi lajtabánsági kurtanemes-ivadék rémületére — akkor bukott akkorát, mint egy ólajtó (melyet a hetedik emeletről feszítővas gyanánt kidobnak az ablakon), amikor a tartomány legjelesebb útszéli örömtanyáján, a Vándorkeselyű nevű kék-lakban tetten érték.

— Bementek a hekusok és tetten, azaz a szolgáltatásokért fizetni kénytelen kécsóvár pasasok alatt lelték őket!

Mind a tizenhárom kurvát. Hogy a hatóság — szinte azon nyomban — ki is utasítsa az egész bárcátlan hadat havaselvei őshazájába.

— Lisbeth volt a madám. Az egyetlen magyar állampolgár.

Repültek a lányok, meg sem álltak a Kárpátok túlfeléig.

— Csak azt ne mondd, hogy vándorbottal a kezükben..., mert rögvést beresálok!

Lisbethet persze nyomban szabadon engedték - a rövid, reá tévesen kirótt hűsöltetést követően —, mert mit lehet tenni. Hogy úgy mondjuk — némi finomkodással —, túl sokan megjárták az ő jó pénzért fölkínált testét.

— Majd ingyen csinálom!

Bolond lett volna.

Valójában Erzsike lett volna a becsületes lajtabánsági kereszt- (mi több, bece-) neve, de elég hamar a Lisbethre váltott. Azt lehet mondani, az első közönségsikert követően bemondta az unalmast:

— Jó, hogy nem "Böske".

Tehén seggét kösd be.

Az kellett volna a finom lelkének, nem egy század kínai katona.

(Csak azért említjük a "kínai néphadsereget", mert rajta kívül minden — de minden — megfordult az elmúlt fél században a mindaközben hivatalosan is Lisbethé avanzsált bárcátlan — mára csont nélkül száztíz kilós — barátnénk micso-dájában.)

— "Bartza"; persze, majd lejáratom a szülőanyám!

Arról szó sem lehetett! Mert amekkora kurva lett belőle, akkora anyaszerető maradt lelkem a Lajtabánság nevű magyaroszátrák (német-magyar) vártartomány kuplerájvilágában.

Ne is említsd.

— Zsandárlovatökepaprikás.

A gyanútlan pincér hogy értené Lisbeth humorát?

— Rosszul hallottam?

Lisbeth (alias Böske, a szopós-kisbőr-né-borjú, addigra inkább szopós — hotel — bornyú) azt hitte, nem jól hall.

— Szállj le róla, maca, mert a micso-dadat szétrúgom.

Mert — mondanunk sem kell — olybá vette az ajtóban megjelenő polgári viseletbe bújtatott fogdmegeket, mintha új kun-

csaftként a sorukra várakoznának.

Nem, ezek be akarják vinni a kóterba.

— Engem, Bartza Nemzetes Uram, Éva nagylányát?!

(Merthogy a keresztségben az Erzsébet mellett az Évát viselte volna.)

(Később — nagynéha — ez volt a művészneve. De ezt inkább hagyjuk. Maradjon félhomályban.)

Neki esett le leghamarább a tantusz.

Azt lehet mondani, szinte egyedülálló módon ez az egyik legjellemzőbb a ti Örsikétekre.

Lisbeth.

Na mindegy.

A lajtabánsági főkapitány este tízre rendelte a csendőrségre a rajtaütésben résztvevőket.

— Maga az óvszer használatát ellenőrizi — kapta meg az ukázt az idős Köjáltisztviselő asszonyság, hogy vajon óvják-e a vendégeiket a nemi úton is terjedő fertőzéseiktől a hasukon (hátukon, hátuljukon, sat.) lovagló (csimpaszkodó, stb.) "urakat" (hogy tovább ne részletezzük.)

Csak azt nem tudta — bárhogy törte a kobakját — a járványügyi előadó, hogy művelet előtt, közben, avagy után vizsgálódjék-e a jó nevű lebujsban.

— Ha elébb szóltok, megkérdem a barátnémtól.

Na, itt elhallgatott, mert eszébe jutott: bármilyen jó barátságban van az Évice bárbeli művésznevű Lisbethel, most talán mégsem lesz jó kiadni.

— Hogy Böskének micsoda baráti társasága van!

Gondolhatod; nem csak az ügyfél-kör, nem! Ő annál sokkal, de sokkal rafináltabb volt örök életében. Akit lehetett, behálózott.

— Te a munkáltatói engedélyt kéred számon — osztja ki a főkapitány jobb keze (balról az elsőnek eső) munkatügyi főfelügyelőséget.

Mert Lisbeth vérében van (reméljük, a jó Isten megsegíti, s még sokáig a vérében lesz!), hogy kinyalja minden följobbvalója valagát.

— Na, ezt jól megasztad.

Ő meg, de mit lehet tenni, ha egyszer ez az igazság!

Ha zsandár jön, ha járványügyi főtanácsos, ha a polgármesteri hivatal, ha a földmérők eleje, bárki betér ellenőrizni a napali és éjjeli mulatóként üzemelő, sutytyomban Bartza Éva méltóságos elvtársi úrnő tulajdonában lévő csehót — úgy-mint bárt, presszót, éttermet, szállodát, borpincét, serezőt, nyári- és télikertet, önműködő kuglipályát, mert hogy ez a perszóna nem hajlott a mindent magához happolás mikéntjéhez? —, nem a ki nem mondott, nem is sejtetett kívánságát igyekszik kellesténél korábban is kielégíteni?

Úgy is lehet érteni, ahogy gondolni tetszik, de most nem erről van szó! Pusztán azt szeretnők kifejtetni, hogy Lisbeth — művésznéven Évice — (valójában, mondom, Erzsébet) a mestere a kifinomult nyomulásnak. Nincs az a görékinézetű hölgy, avagy úr — elvtársné, pláne, benézve, elvtárs —, kinek ne a kedvét keresné. Kereste volna a lajtabánsági székváros felett idétlenkedő bányató mellé — némi erdősítés, pázsitosítás, bolhátlanítás, faházaz övezet kialakítását követően — telepített KISZ-táborban, s folytatta a Nagy-Tavi Pártüdülő kocsis-, utóbb főnöki pamlagán.

— Nem úgy van az!

Azt akarja mondani, hogy nem csak az aláfekvésről van szó.

Nem, de ezt most hagyjuk.

— Hágyán!

— Kegyed az adófizető erkölcs terén tájékozódik — élcelődött, parancsát kiadva, a százados, az adóhivatali munkatárssal.

Nem mondom.

— Vándorbottal a kezében. Bruhahaha.

Adott neki Bözsli!

— Könnyű neki — vihog Évice (Lisbeth, Zsike) szülőfalujának legifjabb legszébbje, ki tegnap múlt tizenöt.

— Amikor én még az első tizenötöt tartottam... — élcelődne, ha épp szabadlábbon lenne a kendtek Bözsiből lett Lisbeth (művésznéven Évice) barátnéja!

Lisbeth, a szopós- (hotel-) bornyú első igazi hódítása — az első, általa szűzen elkövetett erőszakot követő sok futóvendég után — Esseghváry (mások szerint Scheggvári) volt, a Lajtabánságból.

Igen, mert Bözsikém aranyom a Lajtabánság tartományhatárán túli, Káka-tóvin-költ-a-ruca-haza egyik kurtanemes falujából való, csak a nagyobb jövedelem vágya tette át véle a széket a Lajtabánság szívében lévő báni székvárosba, Ó-Lajtaba.

Esseghváry — épp túl az első pufajkásbevetésen (mondanunk, ha kell, 1956 vérfagyasztó Karácsony havában, mert októberben még nem mert az első közt zászlót bontó kuplerájalapítók közé állni) botlott be a szépreményű bárcátlan-jelölt nagyjányba, Bözsibe!

— Ne Bözsizz — vetette oda neki a nagyjány, és hogy ne értse félre a pufajkás altiszt különítmény parancsnoka, az idegtől habzó szájjú Esseghvárry balkezébe csúsztatta a jobb mejjét.

— Szerencséd, hogy a balba tetted, különben tudom a kurva anyád, mi járt volna neked!

Letéve Esseghváry a kádárkolbászt, a magáéhoz már nyúlania sem kellett.

A további idétlenkedést kerülve megjegyezhetjük:

— Évice — nyögte rá a hasaalján kuporgó Bözsikére a hadfi.

Rajtamaradt, azóta is ez a kedvenc beceneve. Mármost ha egy páciens belép a kedvencei — legjobban tejelői — közé,

>>>>> folytatás a 6., 7. oldalon

>>>> folytatás az 5. oldalról

elárulja az igazi, azaz az Évike nevét.

Merthogy az már a Szentírásban benne van.

(Atya Úr Isten.)

Amazoknak — bárkinek — csak Lisbeth lehet.

— A Böske, tudod, olyan paraszt!

Böksi, Erzsi, Örsike, Zsike, Böske, Zsóka; az Istennek sem! Tahó magyar név ez mind.

— Tahó magyar?

— Ne magyarkodj — int rendre.

— MIÉP-es — uszítja a hasán lovagló főmuftit az ellen, aki neki keresztbetett

Keresztbe nem tett, de közbeugathat, megzavarhatja üzleti köreit. Ennyi épp elég, hogy a másik — az ellenfél gyanús — akárki töketlen náci legyen.

— A tökét, azt nekem, paprikásan!

Na, ezzel jól elszólta magát Lisbethnek. Mert hogy odahaza, abban a kurtanemesmagyarfaluban a legkülönlegesebb falatnak a tökepaprikást tartotta bárki emberfia.

Hát még leánya.

Kurvától viszont ilyet...

— Hogy tetszett mondani?

— Zsandárlovatökepaprikás.

Való, Lisbeth akkor már túl volt a második skótpálinkás üveg közepén. Mert hogy ilyen aljas legyen a világ.

— Velem akartok kibaszarintani?! — mert hogy kicsikét visszafogta magát, amióta megszaladt neki.

Csak most a düh egy picit.

Nem mondom, az anyukája már futhat is meggyónni. Mert Lisbeth (Böksi, azaz Éva) a koszorús lányok legszebbjeként kezdte. (Anno... az ördög kezdő esztendeiben.)

Azt lehet mondani, nem a legszebb, de a legigyekezőbb!

Ez lehet a baj? Hogy nem ő volt a legszebb, de szeretett volna azzá válni? Kiválni? Élre kerülni?

Ha másképpen nem, sikerült neki.

Leányáé az egyik — szomszéd falusi — csapszék —, fiáé Lajta-fiúszék legnagyobb idegenforgalmi irodája, mennyéé a Vándorkeselyű, vejéé a Bányatavi Eldorádó. Az övé meg,

— Itt minden az enyém!

Szó se róla, szinte egész Lajtabánság a markában van.

Volt, vagy lesz.

De hogy nála bukszavizitálni merjen a nagyságos csendőrségi ellenőrzés örvé a járványügyi állomás?!

— Hallod, ezt megkeserülöd.

A százados — ki a megmozdulás-számba vehető éjjeli rajtaütést vezette — be nem rezelt, de azért kezdte lejjebb adni. Különösképp hogy Lisbeth ágya alól a Bánság egyik legnevesebb pénzembere mászott ki.

Ott adott neki találkát a kupi legfiatalabb befogadóállomása.

Lisbeth ágya alatt.

— Ha nem hiszed.

Adok én nektek.

Lisbethen kifogni.

Az ő üzletét rontani, üzletmenetét veszélyeztetni, üzleti vállalkozásába beleköpni.

— Nem ismertek ti engem.

Nem tagadható, hogy kapcsolatai zömét — nyalván — Esseghváry nyomán szerezte.

Ilyen titkár, olyan diri, bármi; első, második; al-, fő-. Akit csak lehetett, hogy is mondjuk.

— Értjük úgy is.

Ti igen, de mi.

— Szarházi.

Mert a káromkodást azért nem felejtette el. Csak eltette jobb — rosszabb — napokra.

— Hozod azt a zsandártökepaprikást, vagy szétrúgjam.

Na azt most nem írjuk ide.

Mi tagadás, pufajkás különítményes főszereplője társaságában szeretett a zsandártökepaprikásba. Neki volt ez a kedvenc tétje.

— Igazi lajtabánsági eledel!

Öhöm előtt, öhöm után.

Schegvárri, midőn leszerelt a pufajkásoktól — úgy tett, mintha sutba vágta volna a dobtárást — (mert nyilván a politika más szakterületeire rendelte a pártja Moszkovából), vendéglátóipari egység

arra bóklászó belügyi fiúkkal vitette el.

Onnan, a személyvonatról vitték a szerencsétlen lajtabánsági magyar embert a legelső lajtabánság-széki büntetőtáborba, hogy majd az egyik hatvanas évekbeli közkegyelem mentesíthesse a továbbiaktól.

— Jó firma kend — élcelődött szívszezelemével, a további útját máig egyengető Esseghvárral Böske.

— Hallod, ezt a szép nevet, édesanyádét, Bözsikéét, így bepiszkítani.

Mit tesz az.

Mit nem.

Lajta-bánja.

Bánja.

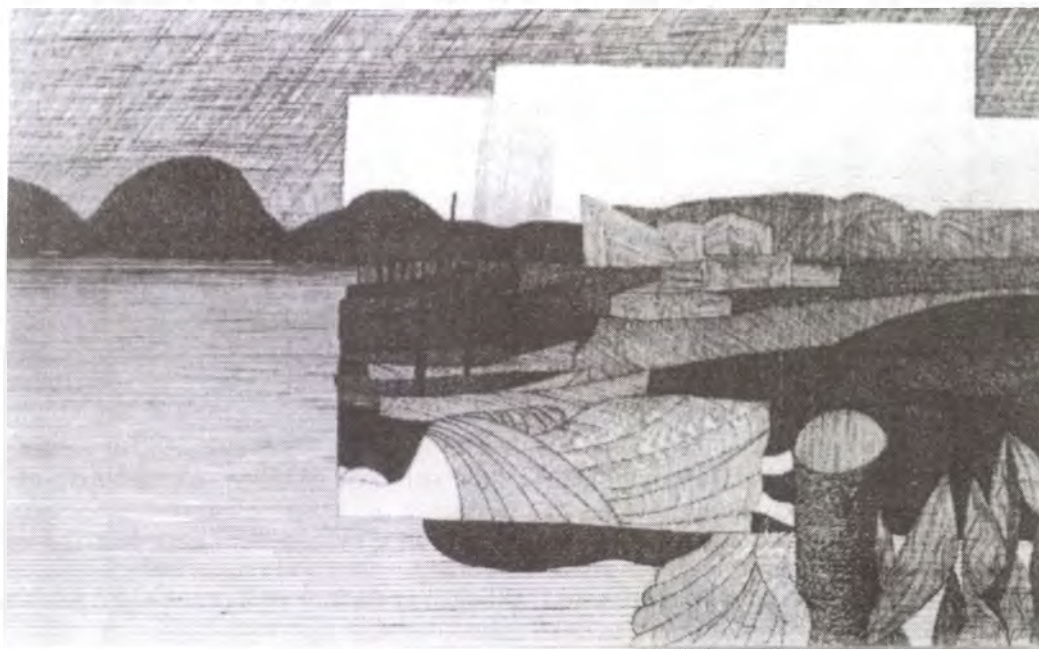
— A fogkefémre nem vagytok kíváncsiak?

Nem ilyen hangon mer a fogdmegekkel, meg a masszázsklub egyéb vizslatóival beszélni ez a cemde Vándor-madám?

Na ja.

Ja.

Esseghvárytól jobbkézről való fia s leánya mellett van Lisbetheknek két zabi-germeke is. Még abból a szomorú — neki valójában igenis csudálatos! — időből, mikoron még nem gebinben, hanem pártmunkaként végezte a végzendőket. (Ügymint kiszolgálta a pártüdülőben pi-

Cseh Gusztáv: Callatis

kinevezett főnökeként majdnem úriembert kezdett alakítani a maga pufajkátlanított nyakkendő-s valójával.

Kár, hogy néha azért — igaz, Lisbeth (azaz néki csak Évice) társaságában moderálta magát valamennyire, de aztán annál jobban — odavágott. Mint teszem azt, amikor hazafelé tartott a budai pártközpontból a lajtabánsági székváros, Ólajta pártháza irányában az egyik indóház és a másik indóház között a vaspályán csühögő gőzössel, nem ráordított a fapados kocsiiban vele átellenben ülni kényszerülő ismerősére?

— Ellenforradalmárral nem vagyok hajlandó egy levegőt szívni!

S ahelyett, hogy — ha már egyszer úriembernek mutatná magát az elvtárs — maga térült volna egyet a vonaton, az épp

henésre, mi több, kikapcsolódásra, úgy is lehet venni, Éviceben való pajkoskodásra vágyódó moszkovita bizáncista janicsár-fiú snájdig harámbasa elvtársakat.)

Az első zabi mindjárt a második félévben leterítette ügyetlen Lisbethünket — hiába, abban a rothadt félfasiszta horthysta bárcás világban (amikor a kéjlaki hölgyeket különigazolvány igazolta, különböztette meg kapásból a pártmacáktól!) ez is könnyebben ment volna! —, a második pedig pusztá félreértés következménye volt. (Évice elvtársnő, hogy úgy mondjuk, félreélt, s a pártban ilyet nem lehet, úgyhogy ezt a gyermekét is le kellett tagadnia.)

Be a zaciba — azaz az állami pártmenhelyre —, s az elvtársak (azóta vérbeli urak valamennyien) fizettek, mint a kato-

natiszt! Mert azért Lisbethnek hogy ne lett volna gondja a zabikra! Szinte mint a sajátjait szereti őket ma is.

Éppen arra készült, hogy nagy nyilvánosság előtt bejelenti: össz-Bartza-találkozót hí egybe az egyik apuka kertjébe! A Bányató-melléki üdülőházak egyikébe hívja meg magát, három általa, azaz férje-ura szopósdajkája, cselédasszonya és takarítónője, valamint titkája, miegyéb beosztottja, házi nevelője által nevelt gyermekét, s a két zabot, hogy végre-valahára megismerje egymást a nagy család! A teljes Bartza-elágazás!

Igy mondta, a Bartza-elágazás.

Nem leszarmazott, nem gyermekhad, nem az ő vére, csak elágazás.

Ilyen jó kedélyű volt, s ha a világ folyása megengedi, jó darabig az is marad kedves — madámmá vemhesedett — öreganyátok.

— Köröszanya — említi a kákán is csomót kereső (piszkos földalatti jobboldali, mi több, egyenesen nép-nemzeti, piti harmadikutas, a pártotokon csak röhögő) közvélemény a háta mögött emlegetett becenevét a Bözsikéből lett Lisbeth-Évicének.

A helybéli — Lajtabánság-derékszéki — maffia keresztanyja ő. Keresztapa, mellette?

— Nincs olyan szerencséje ennek a takony Lajtabánságnak — szokta volt elvetni (nagy néha) a sulykot.

Amidőn megfeledkezik az illemlről, arról, amit azért — madámmá erősöd vén — csak-csak néki is meg kéne tartania.

Valahogy elszaladt vele a szekér.

Na de mindegy.

— Jön még kutyára dér! Lotyóra öregség.

Erre: soha.

Hívták már máshová is, mert valóban nagy tehetség, de most adja föl, amit egy élet munkájával kiépített? Azt a tartományt áthálózó kapcsolatrendszert, intézmény-sokadalmat? Ami a kezében van, meg amit csak úgy — balkézről — elirányítgat? Még a médiába is hívták!

— Ne mondd.

De igen. Mert akkora tehetsége van neki.

Na ja, az is akkora.

Mert még bizonyos íráskészsége is lett neki — valahogy összeszedte a három vármegyére kiterjedő vendégfogadás összegründolása közben —; egyszer a Lajtakishegyen helytelenül kiírt VC sima V-jét kettős V-re, W-re írta át!

Nem kiszúrta?

Meg hogy ilyen finom a helyesírási tehetsége.

— Kislány koromtól emlegetik.

— Maradok a kaptafánál — intette le magát is, és följebb tornászta magát az éppen esedékes alelnökön.

— Még nem mondtad el, mi az a zsandártőke, vagy mi, paprikás.

Nem perkelt, paprikás.

— A perkelt az perkelt, a paprikás meg paprikás — okítja a sok kis hülye népieskedő szakácsát.

— Majd legközelebb elregélem! Nézd

azt a dandártábornokot; megszerzem a családnak. Csak előbb az inamra helyezem.

S teszi, mit tenni adatott immárom lassan több mint negyven magyar esztendeje Lajtabánság kies napnyugati tartományban a bárcása.

Ne is mondd; hogy harcba indul, remegni kezd a (kétségtelen, az évtizedek zaklatásai nyomán némiképp ráncosabbá s zsírosabbá, mi több, aszottabbá vált) vékonya.

— Hallottál te aszott hájról?

Csak Bartza Évice meg ne hallja!

Kitér a hitéből, s akkor jaj annak, aki útjába kerül a lajtabánsági vendéglátóipari dzsumbujban.

— Ha tudtam volna, nemhogy séfnek, pincérnek sem álltam volna.

Állhatsz odább, ha egyszer a madám úgy érzi, útjában vagy.

— Kuss, disznó, nincs moslék — szalad ki a száján Lisbetheteknek, amikor a zsandár őt (éppen őt) vonná ellenőrzés alá; s úgy magába rántja a még mindég a hasán tanyázó vendégét, hogy a szerencsétlenje nem a füle hegyéig eltűnik benne?

Na ja, kellett neki Lajtabánság.

— Köröszanyád zsandárlovatőkepaprikása, tudom Isten, az kéne neked!

Nem a magyar igazság. Amely, ugye.

Hogy lenne.

Lajtán innen, Lajtán túl... hogy a búsban volna.

Legalábbis Madámtok Magánbirodalmában.

— Csak a tökepaprikását, a paprikástökét feledni tudnám! — ízetlenkedik most is, a hatvanon épp túlszaladva az általa útra indítandó (mi tagadás, némi pártsegédlettel beszerzett) csibéket abrikoltva.

Akad köztük másságbarát (a töketlen másságtiszteletlenek szerint: csíra) fiúka is.

— A lényeg, hogy kiszolgáljuk, akik ezt megfizetik — adja tudtul a kezdőknek. Oda, bele.

Mert hogy azért maga is próbát tesz a baráti körben Angyalbandinak becézett buzigyerekkel.

Csak Esseghváry vitéz uram — a Kádár János szobrára gyűjtő nyilaskeresztes egyelet tagja — meg ne sejtse.

Majd megindul a túloldali — valóban, legközelebbi — szentegyház iránt.

Hiába, megöregedett. Meg nem gyónja, de adnia kell magára.

A magafajta, 2001-ben.

— Új ezredév, hahó!

Az hogye.

Mert hogy más, mint ő, egy búbanatos életre lebukott volna a Vándorkeselyű-béli razzia tettenérésétől (hogy ne mondjam min - kin, ki alatt stb. ki mindenki — érték). Ő nem, ma is ő osztja a lapot fél Lajtabánságban.

— Csak azt ne mondd, hogy a zsandártőkepaprikásnak köszönheti!

Bár, ki tudja. Akinek az is jut.

Ki ilyen titkok tudója!

Na ja, Grüss Gott, nagy jó uram.

BODA EDIT

Hívők kezében...

Hívők kezében a gyöngyfüzér sorban peregnek gyors Miatyánkok és Máriák, szava minden igének kurok sorsa: újra ugyanazt vagy eggyel tovább.

Kérés

Úgy szeress, ha örült leszek,
akkor kézen fogva vezess,
álljunk meg együtt minden fánál,
számoljuk meg minden ágát,
s mire végére érünk mindennek,
te is olyan légy, mint én. Csendes.

A pillanat

Öltözz fel, mondtad.
Nem mozdultam.
Kinyílt az ajtó.
S én itt maradtam,
mint fénykép a falon.

Ráadás

Az arcod,
akár kidöntött fán a hó;
megütlek,
ellenem mi védne, nincs.
Én fűzni foglak és faraglak,
mint ács a deszkát,
míg csak forgácsod marad,
apró szilánk —
kezembe rejtem,
vagy szemem fényét veszem vele.
Látod.

Könnyek nélkül strok,
mikor alszol a vánkoson,
s fordulsz kelet felé
világtalan.
Hajad az arcomon.

Hol van az élet?

Ágakat a háznak, hadd nőjenek az
ablakon s a tetőn kifelé.
A törzs kerüljön az asztal helyére.
Én hallgatni fogok, mint a liánok az erdőben,
ha az ágy helyén vízmossást látok.

Karácsony

Asszony burka védi a gyermeket.
Angyalok jöhetnek égi szekéren,
nem fűrkészek már égi jelt régen,
nem tudom meg már, mi van a méhben.
Barlangjából nem jön elő soha:
a gyermek? az Isten? a féreg?

Égsz

Égsz, szórod szét magad,
szikrát hánysz, mint hadaró rabbi szájában a szó,
ha éles nyelve fogsorába ütközik.
Én nem tudom, ki az, ki
testével magába von egészen,
hangját viszont nem hallok meg soha

Befejezetlen

Nagyon hamar felejtess.
A koldus kezébe pénzt
nem adsz.
A muskátlira
vizet nem öntesz.
Csak ülsz, s nevemen
gondolkodol —
mint végítéletkor
Krisztusunk: egy kéz, egy láb...

SERÉNY MÚMIA 209

ha majd minden rabszolga nép
jármát megújíva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince 2002

BODA MAGDOLNA

(különös találkozás)

mint ötórás teára
úgy mentem
fekete szoknya
fehér blúz szájrúzs
és szemkontúr
fekete válltáska
benne tengernyi
fecni mindkét
oldalán ugyanaz
a kérdés: "miért"
Indra csak ült
az orchidea-ligetben
azálea krizantémok
ringató ölén
rámbökölt és azt mondta
"Te vagy Ardzsuna,
ne keress máshol,
Kuruksétra a te lelked,
jó- és rosszvilágaid
benned csatáznak"
könyökölve figyeltem
kanalammal az olvadozó
fagyaltomat kavartam
"Magasságos Indra,
legalább azt mondd
meg, ki fog győzni?"
Hogy ki?, hát
"én!", mondta mosolyogva
és hátradőlve a széken
ringatózni kezdett

(utazom)

utazom
tralla trilla
fut az út alattam
tralla trilla
ezernyi útjelző
marasztal
ezt igen ezt nem
ezt innen oda
onnan meg vissza
tralla trilla
lehet hogy vonat
lehet hogy körhinta.

(ajtó)

Amikor sétáltam az
ódon házak között
az volt az érzésem
hogy nem tudom
lenyomni a kilincset
mert nem lehet
vagy hogy nem
akarok belépni
infravörös szenzoros
automata ajtón
nem baj
majd várak odakinn

(repedés-virág)

Az aszfalt rése
között
egy százszorszép virul
az élet szép indulata:
a bármiképpen élni akarás
hát így kell
ha csak így lehet:
az aszfalt rése között.

(idő)

Kopik a nyár.
A gesztenyefa
leveleken
hagyja rozsdafoltját
az idő
az idő
az idő
ráteszi ujjait
a levelek pulzusára:
gyorsgyors lassú
gyorsgyors lassú
nem áll meg
nem vár
ez egy örökös
a zöldből a
tűzbeforduló tánc

(félelem nagykabátban)

Láttam a félelmet,
hosszú fekete kabátja
kigombolva lobogott,
úgy rohant, mint az eszelős,
vállán lógó retikülje
vadul csapkolódott az oldalához.
A Belvedere háztól
egészen a Szalámigyárig
futott egyhuzamban,
bárki is volt, bárki is
lehetett az ismeretlen rémült.
Akkor hangzott föl először
a Nato gépek húzása
fölöttünk.
Később már megszoktuk.
Néha éjszaka
felébredtünk, de aztán
visszaaludtunk.
Odakinn pedig hosszú fekete
kigombolt kabátban
lobogva rohant a félelem.

(őszutó)

A Nap törősolaja
végigfolyik a fák csupasz törzsén.
Lomboknak már hullt helye.

(hát akkor irány 2000)

Megvolt hát a dátumváltás
nagyobb fennakadás
nem volt
az influenzát nem számítva

karikásak a szemeink
ünnep után leszedtük a
karácsonyfát
a díszeket eltettük jövőre
visszaállítottuk az üres
üvegeket és a bónuszpontokra
kaptunk egy új életet
ez már a hetedik
mennyország-
ban leltározni január elején
mi is kidobjuk a gótikus
gondolatokat
kitöltjük a teát és
az adóbevallásokat
mosolyogjunk kérem
és kérjük a kupakokat
loszandzseleszi álomutazás
nyereményének
reményében ne dobja ki
mennyebe az anyalkákhoz megyünk
kakaóra "csatlakozunk"
kérjük a mobiltelefonok
használatát mellőzni
így is tudjuk a hírt
mindig ugyanaz
"a tőzsdén megint esett
a költészet értéke"
és kettőre inflálódott
a háromdimenzió plusz áfa
de a költők így is a szívfűket adják
ha a szerkesztő kezelem
e formája megengedett
megszavazták
tényleg: megszavazták?

(a költő és a Vándor)

Előtte ólomszínű feneketlen mély tó
fehér fodrot vet: éjszínű béklyó
arcában ólomszínű fának
fehér ágaboga s közöttük árnyak

s amott csak hegyek nőnek szóval
isten uja tolja vissza s havat porzának
az erőlködő kezek fehér-fekete igyekezete:
mint a régi filmekben.

Köd ül a hegyek lábán
növekszik a hegyen tavon fák ágán
mindent ellep a fehér éjben
s megnyugszik csendes ezüst kéjben

mert a félelem csak csuklyában bátor
ó nézd hajnal közeleg: Vándor
Vándor várj meg engemet
zsákomban évszakok: nézd színesek

csak erre erre az ólomszínre
se szín se évszak nincsen
se kérdés se felelet
csak jelek ólomszínű nehéz jelek.

Csak áll és lebeg a szélben kis csónak
a költő csak ring a mély tónak
öleiben s lelkeiben vándor vágya
és denevér cinog az éjszakában.

NAGY KOPPÁNY ZSOLT

Szüessége Editkének

Annyira valóságosnak tűnt, hogy ezen a vidéken farkasokkal találkozók, hogy csak állt — szíve valamivel gyorsabban vert, mint szokott — és nézte az éhesen csillogó, huszonöt szemgolyót. A farkasok egy félszemű hím volt, fél a rasszal magasabb társainál.

— Téged sem a fél szép szemedért tetek meg vezérnek, mi? — motyogta, a farkasok viczorogni kezdtek, közelebb jöttek, morogtak. Csodálkozott, hogy alig érez félelmet.

"Talán még mindig a meglepetés", futott át az agyán, nem is látta őket, csak egy vonítást hallott, aztán csöndben, mint a villám, úgy csaptak le rá, "még mindig annak a hatása alatt lehetek..."

"Miért nem támadtak egyből, miért nem terítették le és marcangoltak szét, miért állnak itt?", csodálkozott, "talán mert nem futottam, nem kiabáltam."

Torkára fagyott a visítás, kiabálni nem volt lehetősége, nyelni sem tudott, nem-hogy szaladni, mikor meghallotta a zajt, és meglátta a nesztelenül felé futó árnyakat.

"Talán ha józanul viselkedem és továbbra sem kiabálok, nem érzik meg, hogy félek, és ettől megzavarodnak", gondolta, de máris nevetségesnek tűnt a gondolat, viszont nevetni nemigen tudott. ("Vajon az milyen hatással lenne rájuk?"), csupán egy szálnalmas vigyor ült ki az arcára, szinte oda fagyott, éktelenül csúffá téve amúgy szabályos vonásait.

"Milyen furcsa... még mindig élek... Mennyi ideje is? Lassan két perce, hogy meghallottam őket..." A farkasok csak álltak körülötte, nézték. Néha morogtak. "Hihetetlen, azt hittem rögtön ölnék támadáskor! Lehet, hogy ez csupán mítosz... előtte még farkasszemet néztek..." A vigyor még kínosabbra fordult, a fák elfacsarodtak, keze megmoccant kicsit felfelé, a farkasok azonban így sem mozdultak, csak morogtak.

*

Városi gyerek volt, és falura udvarolt. Tetszett neki, az úri fiúnak, az ápolt és kissé sznob kicsúnak mindaz a józan, természetes, nyers, enyhén durva erotika, ami Editből sugárzott.

Néha úgy tűnt neki, hogy Edit egyik-másik gesztusa, mondata túlzás, de ez az érzés hamar megszűnt, és szinte extatikus boldogságot érzett, mikor rájött, hogy Edit számára nem létezik a túlzás, legalábbis abban a kultúr- és jelentéskörben nem, amelyikben ő maga élt és nevelkedett. Persze, megdöbbenett kissé, mikor megtudta, hogy Edit kiskorában bizony igen fiúsan köpködött, hegyesen meg hosszán-nyúlósan is, de ezt ügyesen leplezte, Edit pedig nem szégyellte nevetve elmondani. Még most is eleresztette néha a száját: ha már nem is köpött, de károm-

kodott, igen ízesen, szép tájszólásban, öröm volt hallgatni, s ezt látta Edit, egészen a legutóbbi, olvasás által megfertőzött időkig — mely fertőzés az "Emeld ki a szellemi fertőből és uralkodj!" -elv alapján hajtatott végre, sok könyv által, amelyeknek elolvasására szinte kötelezve lett Editke. Ezt is vígan művelte, közben gyakran kacskaringós hangot adva alapvetően jó kedélyének.

Az persze elkerülhetetlen volt, hogy pár hét olvasás után nevét ne Edithnek írja. Innen látszott, hogy még nem olvasott eleget, legalábbis nem a megfelelő műveket.

Csupán akkor húzta el a száját, gúnyosan durva mosolynak adván rajta helyet, mikor megint a szerinte szenilis nagyapához mentek, az öreg falusi bácsihoz, beszélgetni.

— Unom az öreget, mé' kell mindig odamenni? — kérdezte meg minden alkalommal, bár tudta a választ.

— Editke, lelkem, értsd meg, érdemes az öregre figyelni. Hihetetlen fantáziája van, úgy mesél, mint bármelyik hivatásos. Mit csinált egész életében? Építőtelepeken dolgozott. Ezzel a tehetséggel! Legyen hát valaki, akár az unokája kedvese is, aki figyel arra, amire még senki, és aki értékelni is tudja ahogy és amit mesél.

— Az, hogy okosan bólogatsz, s meresztet a szemed, ha kell, ha nem... az szerinted az értékes értékelés?

— Jópofa és gonosz! Ilyennek is szeretlek. Te masszív menyecske, te gigantina — ölelte meg, mert tudta, hogy Edit ezt bókának veszi, nem értvén a szót, s ezen titkon mulatott. Mint már mondtuk, városi entellektüel volt, irodalommal és filozófiával is kacérkodott, sznobságnak sem találtatott híjával.

Edit édesanyja testalkatát örökölte. Nagyapja mesélte, hogy lánya nagyon szép volt, ketten is felakasztották magukat érte, a magas, izmos, de hihetetlenül karcsú, szép arcú leányzóért minden izma, idegszála, pihéje és szőröcskéje a helyén volt, férfi hőre nem lágyult, de kedves volt és odaadónak tűnt (az első akasztásig), haja hosszú volt, csillogott, melle feszesen domborodott, fara ringott meg táncolt, nyakán a pici pihécské csak akkor váltak láthatóvá, ha megcsillant rajtuk a július délelőtti, tizórás napfény, de akkor aztán szemlevarakhatatlanul szépek voltak. Most már el van hívva, igaz, hogy arca őriz még némi báj, ám izmokról és pihéről már alig beszélhetünk — de minek rúgni még egyet a döglött lóba...

Nagyapa szerette így kifejezni magát.

— Fiam, nem azért — fűzte aztán tovább a szót, mert azt erősen szerette —, de egyszer Editke is ilyen lesz (Editkét mégsem sikerült rávenni, hogy mindig jelen legyen ezeken a beszélgetéseken...), én szoltam, aztán majd ne jöjj hozzám sírva...

Nagyapa azt hitte, hogy örökké fog élni.

— De apó! Magának magyarázzam? Nekem a most megéri az akkort! Legfeljebb úgy értelmezem majd, hogy kiteljese-

dett. De képzelje csak maga elé! Csodás teste van, ízlése nagyvárosi, öltözködése majdnem az, s ami nem az, abban annyi báj van, hogy eleganciával ér fel! Okos is, némi könyv ráfér még, de arról gondoskodunk. Teremts magadnak virágot, hogy illatában is magadban gyönyörködhes! Csodálatos nő, s kívánhatok-e ennél többet?

Egy hete megint átmentek nagyapához, a szomszéd házba. Közben beszélgettek.

— Úgy látszik, ábrándozol...

— A könyvek... amiket adtál... hol van már a jókedvű én?

— Ja, a könyvek.

Mielőtt ellátta könyvekkel, sokat gondolkodott: egy ilyen egészséges lelkű és testű parasztlányt egyféle képpen lehet olvasásra szoktatni: ponyvák. Aztán jöhet az irodalom. Esetleg romantika az elején, utána angol gótikus történetek, aztán kevéske naturalizmus. Szünet, majd a nagyok.

— Légyen hát előttem az irodalomé — bókolt, mikor a színes borítójú könyveket odaadta, s kívánta nagyon karcsú Edithet.

Edit meglepő gyorsasággal falta a buta történeteket, és meglepő mohósággal vont a párhuzamokat saját élete és a regényszereplők kalandjai között. Kissé már kínos is volt, hogy úgy kellett csokolózni, mintha utoljára, a kastélyromok között, úgy kellett udvarolni, mint Lady Jane-nek, lovagolni kellett, sőt, vágatni — ritkán sikerült a tizenöt éves kancával, de ezt azért szerette hősünk, mert ilyenkor a szél felfújta Edit fehér ruhácskáját, és kivillantak hosszú combjai. Nem volt szégyenlős. A hűség persze örök volt, a szerelem is halálig tartott, a szív lángolt, s majd meghasadt, meghozandó áldozatokról pedig igen gyakran szóltak a dolgok.

Ezen a napon a párhuzamosok jövőt végzetesítően találkoztak, nagyapónál. Így történt:

— Hát igen, gyermekeim, gyalog jöttem át a hegyen, nagyanyádhoz, éjjel, szerelmes vótam, mint az istennyila, lobogott bennem a láng, olvasztotta a havat a lábam alatt, még sistergett belé, no, nekem jöttek a farkasok, fel a fára, volt ott kínlás, rúgtam lefelé az ordasnak a pófájába, el is kapta a lábam, itt ne, nem látszik, érdekes, a tavaly még látszott, há' rég vót, na, aztán szinte elaludtam, s majdnem lezuhantam a fáról, de háliszennek vonítottak mindegyre, képzelhetitek, ott volt a szemük előtt a hús, két méter magasán, kívántak is, mint disznót a böllér, vagy még jobban, hahahaha, de legestovább engem aztán tuggya az isten hogy, de ecce csak elmentek, eiszen igaz se vót, lemasztam a fáról, már pitymallott, egy lódobogás vót a szívem a fülemben, s úgy mentem a nagyanyádhoz, mintha tudtam volna, hogy odavan értem erősen, hejde hogy oda lesz mikor meglát, hogy megérkeztemkor rögtön nekem is adja magát, ott reggeliben, a nyári konyhában, a forgácson... Hej, rég volt, se farkasok, se nagy-

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>>> folytatás a 9. oldalról

nyád már, isten nyugtassa, ha én szerettem...

Editke szeme sötét volt, és mélységes, miként az időnek kútja, mikor nem sokkal később — így szólt:

— Gyere át hozzánk, jövő héten, az erdőn keresztül... és reggelre légy itt.

— Ugyan, minek... Különben is, gyűlölöd nagyapád hantáit, ahogy te mondd, és farkasok sincsenek már, legalábbis itt a környéken. Így az áldozat sem nagy, gondolom az enyém se lesz úgy, mint a romantikus nagyanyád.

— Gyere át... kérlek — suttogta Editke, és látszott a szemén, hogy most találkozott benne élet és irodalom. — Azt meg, hogy mi is lesz az áldozat, engedd meg, hogy én döntsem el. Jártál te térdig hóban? És éjjel az erdőben? Jó, nincs már farkas, esetleg veszett róka, vagy juhászkutya, de így sem kellemes éppenséggel. Bizonyítsd be hát ennyivel, hogy szeretsz, nem nagy dolog, olvastam különben is... gyere át, s én majd elvégzem magamban, hogy áldozatod megháláljam.

*

Mehetett volna busszal, autóval (apja, ha nagyon kéri, biztosan odaadja erre az éjszakára), sőt, biciklivel is. A határban szállt volna, az erdő felé kerül, és térdig havason ereszkedik be, kívülről az Editké házába, vacogva, drámai élményeket mesélve, s aztán tűrve, hogy Edit simogassa, szeretgesse, meleg borral ajnározza, lerángassa "Nedves!" ruháját, s aztán elvegezzék magukban...

De nem.

"Mindig is hitványnak éreztem magam közöttük. Én csak egy kicsi vagyok nekik. Hiszem, hogy apó elment asszonyához a farkasok közt és ellenére is.

Meg kell mutatnom, főként magamnak, hogy vagyok olyan: átmegegyek. Igaz, farkas nincs, de rizikófaktor maga a tény."

"És arra is gondoljak, mennyire más lesz így megkapni lelkemet... először... így, magam előtt is hősként, vitézül, tradíció által legitimizálva a vért és vigasztalva az első sokk okozta traumában vergődő áldozatomat..."

Eddig is kijárt néha a mezőre, de a kocaturisták összes jellemző vonását és kiegészítőjét magával cipelte: a rettenetesen Nagy Kést, a walkmant... A szendvicsek, kólák és mobiltelefonok mellett azonban unta a természetet, de jó képet vágott a fákhoz, mely ugyebár tűzifa, és az ágya is abból készült tudniillik, így aztán rögtön más. Szerette elmesélni nem volt élményeit, késével felpiszkálta a hanyabolyokat, s medvebendőt képzelt a helyükre. Körülbelül három percig bírta bámulni és csodálni a "Természetet", utána már elviselhetetlenül nevetségesnek találta magát, bekapcsolta a zenét.

Volt azonban egyszer egy alkalom, amikor mindezért szégyenkezve hajtotta le fejét a fák előtt.

"Most csak kést viszek magammal, a walkmantól nem hallatszik az éjszakai erdő, pedig az azért kell, kolbász és bor lesz

Editnél, megérkeztemkor, mobiltelefon... hogy néz az ki?"

— Akkor indulok!

— Jól van, fiam, aztán ha egész éjszaka ott is ülsz, templomozás előtt gyere haza, mert még megszólnak, tudod, milyenek falun az emberek...

— Tudom.

"Hála a fennvalónak s a városi rokonoknak!"

Editke szülei ugyanis látogatába mentek másik, városra ficamodott lányukhoz, akinek nem jöttek be a dolgok, férje, a Rendőr verte őt, ivott, szóval kis, mindennapi tragédia, az érintetteket érintve... de néha ebbe a szülők is beletartoztak, s elmentek, hogy elvegyék Ilmától a kötelet, amivel búcsúlevelében fenyegetőzött, s helyette a szülői vigasztalás és szeretet flastromját és sósborszeszes borogatását helyezték nyakára és jobb sorsra érdemes, szintén fejedelemsnői szépségű homlokára.

"Az öreg korán fekszik, és félig süket, ráadásul a másik házban lakik, ha megsegit az isten, templomozás előtt nem jövök el, hanem Editkével sétálunk el az Atyai házba."

Este tíz felé vágott neki az útnak. A szülők hajnali háromkor indulnak a gyorsvonathoz a városba, szekérrel. Ha jól kilép, talán már reggel négy körül ott van, kellőképpen átfagyva, felajzva, s várja a meleg bor, mely egyszerre gyógyír és továbbfejlesztő-okadatoló mennyei manna a bekövetkezendő, gyönyörű Problémára.

Sokat olvasott hóban menetelő embekekről, hogy milyen lassan, s milyen nehezen és zihálva, s a megfagyási-vágy édesége, nem beszélve a heroikus továbbmenésről...

Nevetett, vidáman, kiegyensúlyozottan nyomult felfelé a hegyen, az erdő felé.

"Most értem meg először, hogy nem csak három perc..."

"No te, nézz oda. Az a fa mintha hozzám beszélne..."

Nagyon vicces. Talán ha még két órát megegyek, és figyelek, megértem, mit mondanak a fák."

Láthatólag nem sietett, nem akart leizadni, hiszen "egy mosdás, villanyfénynél az egésznek a romantikáját megöli, s akkor úszott az egymásban elvégzés... inkább legyen kissé téliesen férfiszagom."

Érezte, hogy milyen erős, hogy milyen egészséges, hogy milyen fiatal és milyen férfi, hogy újra letapos egy virágot, de aztán persze gyűrű alakú vázájába teszi megtört testét: "Ezt elveszem, ezt tényleg elveszem, harmadik az isten igaza!"

Így virtuskodott az elméje, s nem is félt. Nem úgy, hogy rágondolt, s nem félt, hanem úgy, hogy nem jutott eszébe, hogy egyáltalán létezik félelem.

Hogy lehet félni.

Hogy a fákra kellene hallgatni.

Késének nyelvél vidáman csapkodta törzsüket, ahogy elhaladt mellettük ("Elhaladtomban, alattomban!"), olykor beléjük is szúrt, s arra gondolt, hogy szegény

fa, maximum úgy tud bosszút állni, hogy lehullat magáról egy kullancsot. Editke nagy kullancs-specialista, s ha idejében ráhullanak ezek a szimpatikus állatkák, pont az ágyékaig másznak, mire odaér. "Hát kell-e külön előjáték?"

Erősebben csapkodta tehát a fák oldalát, hangosabban, hadd szotyogjon a kullancs. Ha valaki látta volna, azt hihette volna, hogy fél, és az éjszaka rémeit tartja távol magától.

Persze nem. Csak úgy falták léptei az erdőt, "tényleg kicsi, lassan teljesen sötét lesz, de nem baj, ott a telehold, mindjárt kijutok belőle!"

Csend volt, sehol egy moccanás, sehol egy hang, egy nyamvadtságot nem reccsen, egy hitvány madár se cserren, avar se hallik, hó se ropog, hidegen süt a hold és csend csend csend...

"Az a fa mondani akar valamit..."

S ekkor a kristálycsöndbe belerobbant egy farkas üvöltése, hangosan, hosszan és fájdalmasan. A fa mögül robbant bele, és ezer darabba törte ezt a légtelen, fullasztó csöndet, a szilánkok belevágódtak fülébe, agyába, végigfutottak testén és megbénították, s csak annyit látott, hogy három irányból, halálos csöndben felé futnak az árnyak.

*

És ott állt most, szánalmas, hülye vigyorral arcán, saját félszeg poénjai miatt: zavarában.

"Bocsánat, ha tudtam volna, tényleg nem jövök erre, honnan a picсібól kerülhettem ide, hiszen évekként ezelőtt kihaltatok, hát kellett ez nekem, jó, még egy perc, addig nézem a félszeműt, úgy látszik, ő tart itt rendet, miatta nem ettek még meg, csak egy percet várjatok, fiúk, oké, most összeszedem magam, itt ez az ág felettem, inkább harapják le a lábamat, nem bánom, a farkamat is, csak valami megmeneküljek belőlem, felugrom, nem mozdulni, nem elárulni, kon-cen-trál-ni!"

Izmai pattanásig megfeszültek. Aztán elugrott, erősen, hatalmasan, fölfelé, elkapta az ágat, a farkasok még mindig csak álltak és nézték. A lábait akarta meghimbálni, hogy azokat is felhúzza. "Csak egy himba, és kész, fenn vagyok, megmenekülve...", gondolta, és meglódította magát...

Csak hogy ekkor tizenhárom állkapocs csattant össze a bal lábán, húzták lefelé, ordított, bőgött, egyik lábát már letépték, de a másikra vigyáztak, a jobbra, mintha csak tudták volna, hogy azzal csak óvatosan, hogy azt letépni nem szabad, mert az az eszköze az egész test lerántásának, így csak lassan húzták hát, nem marcangolták, csak fogták erősen, ő meg ordított, már csak körmeivel kapaszkodott a fában, a farkasok csak húzták lefelé, körmei csíkot hagytak maguk után a fán, fehér csíkot, hosszú csíkot...

Ha oldalról nézte volna valaki a fát, úgy láthatta volna, hogy egy szánalmasan vigyorgó, fehér fogorú száj, ráfröccsenő piros cseppekkel. Egy arc. Törzsén a két szemmel.

RUXANDRA CESEREANU

Testi, testetlen

(Regényrészlet)

Furcsa, hogy érzékiségemet csak harminc éves koromban fedeztem fel, holott már nagyon rég férjhez mentem. Húszéves koromban még csak egy kislány voltam, Alois egy kislányt vett feleségül, akit azonban volt türelme önmagának felnevelni. Testem félt az érintéstől, fájt, ami vele történik, nem tudta, mit kell tennie. De meg akarta tanulni, miként kell összefonódni, dédelgetnie, örvénylenie. Testem eleven akart lenni, le egészen a körmökig, nem halott és megcsömörlött. Harmincéves koromra egy szenvedélyes asszony bukkant elő belőlem, aki azidáig elrejtőzött, akit addig senki sem ismert. Elborzadva valami érzéki démon kísértétől, néha feltettem magamnak a kérdést: honnan jött ez az asszony, aki ugyan én voltam, de mégis más, mint azelőtt? Elvesztettem lányos szégyenlősségem, oda a kartam adni magam teljesen. De létezett-e vajon a végletes kéj? Nem csak egy ábránd volt, a ki tudja, mikor elveszített paradicsom erőszakos visszaszerzésének ábrándja? Egy walkirie voltam, aki teljességgel leigázta testét. Harcot vívtam, melyben nem Alois volt az ellenfél, ellenkezőleg, ő volt a védőangyalom, s én önmagammal vívtam meg: lelkem küzdött testemmel, míg utóbbi — szerencsémre — győzedelmeskedett. Leontokefália. Agyőzelem oltárára Aloiséhoz láncolt testem helyeztem.

Húszéves koromban combjaim még nem tudtak ölelni. Olyanok voltak, mint játékbaba végtagjai, bár húruk friss volt, izmaik élők voltak. Vezekeltem, érzékeimet mintha krétapor lepte volna. Nem éreztem, vagy nem tudtam érezni, pedig nagyon kívántam. A szerelmet csak hírből ismertem, sohasem élveztem, akár a trubadúr, ki csak bolyong szíve hölgyének kastélya körül. Melleim, mint kis verebecskék vagy csigácskák, elhagyatottan szenderegtek. Csak keménységük utalt arra, hogy valaha még feltámadnak. Úgy szerelmeskedtem, mint egy apáca, mert nem szerettem a testem. Örületét és tisztelét harmincévesen kellett megtanulnom, mintha ez lett volna a beteljesülés határideje. Addig testem úgy mozgott, mint egy korrektívó, aki túlzottan beleéli magát a csörtlébe, anélkül azonban, hogy megismerte volna az érintést, a tunyaságot, a visszavonulást. Ütöttem testemet, belemélyesztettem körmeim, szörnyen élveztem. Kerültem a meztelenséget, bár bőröm nem volt sem torz, sem göröngyös, hanem sima, kissé aranyos, melegen fénylő. Csupán csípőm volt már eleinte is érett asszonyéhoz hasonlatos. Kétoldalt úgy ívelt, mint ragadozó halak templomoszlopkeménységű gerince. Teljes nőiességem — már amennyi volt nekem — e koponyakeményességű csípőre támaszkodott. Valamikor csípőmről lógott le a képzeletbeli erényöv, mely oly bizonyos-

sággal óvott, mintha a mesebeli palota kilencvenkilencedik szobájában lettem volna, melybe senkinek sem szabad behatolnia. Az ottani sötétség bugyborékoló csönddé változott, amely — idővel — örült tűzzé lett. Csípőm mint félrevert harangok. Belül égvyrűket termelt, kívül antik kupa alakját vette fel, mert előttem más asszonyok is viselték. E kettős iker-csontokkal magamban hordtam a női szerelem egész történetét, és a testekét, melyek átkaroltak más testeket. A ragaszkodó, a pók, a szerelem oroszlánjai, a kapaszkodó asszonyokét. Csípőm, mint lándzsák, csapdák, vadász-asszonyok csípője. Általa gondolkoztam, hiszen övemre aggatott kis koponya volt. Ostromolva Alois férfi-várát, bekerítve és felkapaszkodva falain a csak harmincéves koromra beérett nő-gyökereimmel. Karthágó, Granada, Konstantinápoly várát Alois testében ostromoltam meg, és, a magam során, megostromoltattam. Egyáltalán nem voltam alvajáró, aki háztetőkön járkal, s csak egy pillanattal azelőtt tér magához, mielőtt lezuhanna. Nem vakítottak el késő nászaim, de élveztem őket, mint gyík a napsütést. Támadj, tigris, kushadj, kígyó, derülj, asszony. És én derültem. És még csodáltam ezt a végeérhetetlen nyári záport, melyben az esőtől ujjongott bőröm, mintha addig sivatagban éltem volna, s bőröm nem ismerte volna meg a víz birtoklását és alapító tangóját. Harmincas éveim újabb pásztoróráiban testem táncra perdült Alois testével, nyakában sóvárogva, kicsavarva és hagyva kicsavartatni magát. Ájtatosságot is éreztem, mint az elérhetetlen előtt érezni szokás. Azt hitték rólunk, ráuntunk egymásra, de mi a szerelmet hatalmas ízlelő szemölcsökkel érzékeltük. Emberevők voltunk, akik majd' tíz évnyi húsevés és borivás után lakmároznak. Nem voltunk kicsapongók, hiszen nem lehetsz az csak mert eszel és hagyod magad szerelmedtől felfalatni, csak mert iszol és hagyod magad általa beszűrődni. Végül melleim is kigömbölyödtek, már nem az egykori verebecskék, hanem galambok vagy füstölők. Már nem az egykori suták, hanem újrafelfedezett nőiességem középpontjává váltak. És ki-viűzük lett.

Hangom férfias volt, rekedtes, metszően éles. Kundalini-kígyóm volt. Ez a hang úgy éledt fel, mint sebzett macskaféle, mély zengésű hanglejtésének bája a visszahang- vagy a barlangeffektus volt. Kéjes vibrálása belülről tapinthatóan kígyózott. Ismertem hangom hatóerejét, mely tetőpontját akkor érte el, amikor énekeltem. És mégis, szerelmeskedés közben nem használtam a hangom, nem találtam meg a helyét. Éreztem azonban, hogy hangom szétszaggathatta volna Alois testét. Én magam lustán vagy elevenen hevertem a belőlem feltörő hangokban, csodálva ami belőlem felfakad. Igaz, olykor ismeretlen, spanyol vagy görög dallamokat dúdoltam, ilyenkor hangom lecsupaszított, befogadó és puha szerelmi aktussá vált. Legalább nem volt kislányos hangoc-

kám, hanem olyan, mint az érett asszonyké. Ilyenkor megfordult fejemben, beburkolom Aloist buja hangommal, abban reménykedve, felhámja hangom ritmusára hullámszik majd. Ilyenkor képzeltem a bársony táncát.

Testem valójában akkortól nem tölt el utálattal, mióta számomra már nem kiábrándító. Akkortól, mióta igazán olyan test lett, amelyre ráillett nevem és természetem, illatom és szigorúságom, minden, ami voltam, anélkül, hogy az akartam volna lenni, ami nem lehettem. Mount Everestjére akkor tűztem ki a hódítás zászlócskáját, mikor - anélkül, hogy zaklatni hagytam volna magam fogyatékságaitól - csendesen hatalmamba kerítettem. Mikor felfedeztem testem lelkét, mely vad volt, a testiség határain áttörni akaró, mint a savanna epekedő hőségétől könnyező szemekkel az árnyékban elnyúló nőtény oroszlán. Úgy illett volna, hogy odadobjam testemnek a ferencjókát és a keménykalapot és a monoklit, így elrendelt és elvitathatatlan bőrömben maradhattam volna, önmagam belélegezve.

Heves érdeklődést keltett bennem a test, akár az enyém, akár az Aloisé, hevesebb érdeklődést, mint ami egykor elűzésére készített, azaz a lélek. Bár egybeszedett szilárd és folyékony anyagokból áll, a test számomra légies anyagtalanságot jelent, mint nyári szellő, alkonyatkor. Egy selymes lepel, mely mögött mindenféle valóságoszerűtlen nyüzsgés zajlik. Hogy itt kényeztetem és bemocskolom, feltárva rejtett és csillogó részeit, az annak a boldogságnak köszönhető, hogy végül rátaláltam, mint kései jóbarát. Incselkedtem vele, de csak annyira, mintha megszeliđített őselemhez érnék. Az ötödik elemnek tűnt, mely rokona a víznek, a tűznek, a földnek és a levegőnek, mindenikből van benne egy kevés, de más is, ami csak önmaga. S hogy úgy érzékeljem, mint ahogy érzékelttem rejtekeiből, majdnem lehántottam magamról testem, és hasonlóképpen cselekedtem Alois testével is, körbeforgatva, minden oldaláról szemügyre véve, valahonnan a szoba csúcsából szemlélve. Ismertem minden pórusának bemélyedését, arcszörzetének túszoit, de hónaljának selymes lankáit, hátán a kvarcsemcséket vagy a harcos férfihoz méltó combjainak robusztusságát is. Aztán magam fürkésztem, mint boncoláson, de ez élvezetboncolás volt, kíváncsi mokus műve. Vajon nem jutottam odáig, hogy a lélek testével érzékeljek, tudtomon kívül nem távolodtam el testemtől, mint kígyó levedli bőrét? És, főként, nem jutottam-e oda, hogy jobban szeressem a szerelmet magát, mint annak megjelenítőjét, Aloist?

VÁRY O. PÉTER fordítása

BOGDÁN LÁSZLÓ

A bécsi fogadó I.

És ellobbant nyolc esztendő...

Takács ott ült a Piros almáról elnevezett bécsi fogadó asztalánál, s borospohara tükrében arcát hosszasan elnézegetve, tétován hallgatta a fiákerlovak patáinak robaját a kövezeten, s egyre az ajtó fekete keretét figyelte és borzongott, mert ebben a sötétben ásitó keretben sehogyan sem akart megjelenni a várva várt kép, Szerémy kapitány, az amerikai hadsereg izredesének szikár alakja. Pedig már harangoztak Bécs templomaiban, és meg egyezésük szerint fél egy körül kellett volna megérkeznie. Még huszonhét perc, ellenőrizte zsebóráján az időt.

Két éve, az északi győzelemmel végződő polgárháború befejezése után váltak el, Takács úgy döntött, már semmi értelme maradni, történjen bármi, hazamegy. Szerémy csökönyösen ragaszkodott álláspontjához: szabad országból ment el, a szabadságot végveszélybe döntő önkényuralom elől, s szabad országba is tér haza... Önmagukba hulló, reménytelen évek jöttek, mint edénybe mert mocsaras víz alá az iszap, úgy rakodott le mélyükön a keserűség. Takács már nem is hitte, hogy noha hazament, otthon van, s azt sem, hogy végül is ebben a zátonyra futó, elfuserált életében meg is érkezik valahova. Mert hová is érkezhetett volna meg és miért? Az esztendő kockaként gurultak szét, emlékei ott köröztek a feje fölött, mint a Sziklás hegység tüköregén táncoló, zsákmányukat kereső döggeselek. Szinte függnek a levegőben, a földet kutatva, pocegésre, nyúlra, apróbb állatokra vadászva, s ha fölfedezik, azonnal kővé válva hullanak le, szinte követhetetlen sebességgel, s áldozatukat falánk csőrükbe kapva lassan, oldalazva húznak el... Negyvennegyedik évét töltötte augusztusban, amikor az Oroszlán bizakodva, ereje teljében ugrani készül és nem ismer lehetetlent, már nem is nagyon lehettek fölösleges illúziói. Az "oroszlán", sorsa és születése kevély jelképe már nem készült semmire, legkevésbé átugrani a tűzkarikán, megült s csak egykedvű sárga szemének vizslató pillantását érezte változatlanul magán. Nem mert emlékezni, de emlékei, mint a döggeselek, időnként sebesen le-lecsapva, darab időre önállósulva ragadták magukkal, s tudta már, nincsen visszaút.

Ivott egy kortyot a karcos borból és megborzongott.

A szorosban aznap szinte égetett a nap, kiégett fücsomók, szenvedő bokrok, lekonyult ágú fák hírelték a feltartóztatatan aszályt. Lehunyta szemét, és fogadóbéli kényelmes támlásszékekén hátradőlve, szinte orrában érezte megint a megperzselt avar tébolyító szagát. A távolban imét dörögni kezdtek a fegyverek, a kék huszárdolmányok, a gyalogosok

szürke kabátja egyetlen acélszürke foltta olvadt össze égő szeme előtt, aztán méltóságteljesen dörrentek meg az ágyúk is, s lenn az úton feltűntek az első kozák lovasok. Szerémy kapitány a paptól búcsúzott. A tiszteletes láthatólag döntött és gyutaccsal ellátott puskára cserélte a keresztet. Arca elszánt volt, mereven nézett előre, a kozák lovasokat figyelte, erősen verítkezett.

— Vigyázz magadra, Samukám! — hallotta kapitánya halk hangját, mint tépésen a vér, ütött át rajta az elfojthatatlan érzelmek.

— Vigyázni fogok — válaszolt azonnal a pap, de nem nézett rá.

— Csak addig tart a kötelesség, amíg engedi a becsület — folytatta Szerémy, és elővéve távcsövét, utoljára még ráérősen megsejmelte a tüzet nyitó orosz ütegek állásait. Felfigyelt az ágyúk mellett fickándozó lován őket távcsővel figyelő tábornokra is. — Lüders — jegyezte meg —, a betörő orosz erők főparancsnoka!

Takács reflex-szerűen nyúlt a távcső után. A gomolygó lőporfüstben, az ágyúdörgéstől megzavarodó lován egyensúlyát megtartani akaró lovaszt figyelte, amint változatlanul figyelmeztetően szögezi rájuk hosszú csövű messzelátóját. Az arca, ez a beretvált, gögös úri arc — egy rendíthetetlen szerencsejátékos pókerarca — mozdulatlan volt, nem látszottak rajta érzelmek, s kíváncsiság sem. Mintha észrevette volna, hogy figyelik, fölemelte a kezét, üdvözlölni akarta őket, de mégis meggondolta magát, s leengedve a távcsövet, megfordult s elvágtatott a fák között...

— Ezt ő is mondhatná az egyik legkedvesebb barátjának — suttogetta a pap, s hosszan, körülményesen célozva adta le az első lövést az úton fickándozó lovasok felé. — Az Isten majd megbocsát. Az a mestersége!...

— Akkor mi elmennénk — hajtott fejet engedelmesen Szerémy s egy pillanatra a széles vállán felejtette kezét, s máris has-ravetődve, elszántan kúszni kezdett a perzselő avaron a lovaik felé. Ő gondolkodás nélkül követte. Egy pillanatra lehunyva szemét s a szék támláját megmarkolva úgy érezte, máris kiszáll a képből, a Sziklás hegységben van, az iszonyú hőségben felforrósodó nagy kövek mögött hasal, vállához szorítva lövésre kész belga karabélyát, s figyeli, hogy az ösvényen mikor jelennek meg a mokasszinjaikban nesztelenül mozgó, kifestett arcú, tolldíszes indiánok. De egyelőre csak egy tétova gyík araszolt a lisztszerű, finom porban, nyomai (a titok rejtelmes hieroglifái) némán ásitottak. Az ösvény üres volt, s mint mindig, most is megdőbbsen, szeméhez emelve távcsövét, hiszen a messzelátó váratlanul rántotta közelebb a finom japán raj-

zolatokra emlékeztető gyík kecses testét, óvatosan kémlelt körül, finom remegések futottak végig hosszú, vékony alakján, bőre szinte pulzált a kíméletlenül perzselő napon, láthatólag egyáltalán nem érzékelte a veszélyt, úgy vélte, van ideje még néhány életfogytiglani percig sütkérezni, de tévedett, váratlanul mozgó, fekete árnyék takarta el a napot, és szinte rázuhant a vígan felvijjogó keselyű, s csőre közé ragadva, olyan hirtelen gyorsasággal repült tovább, hogy Takács egyszerűen képtelen volt távcsővével követni. Idegesen forgott ide-oda, míg megint meg nem találta, a szemét figyelte, smaragd zöld árnyak cikáztak ebben a mozdulatlan fekete-sárgás szembogarban. Kiterjesztett szárnyakkal, vitorlázva távolodott a sas a kék égen, csőrében döglött pántlikaként himbálózott az előbb még a napon sütkérező, meg-megremegő gyík.

— Az élet már csak ilyen — somolygott a mellette fekvő Szerémy. — Szűnünk egy miccenésre. — És szemét egy pillanatra sem véve le az ösvény fehéren világító homokjáról — még jól kirajzolódtak a balul járt gyík finom nyomai —, váratlanul Kossuth viddini szavait idézte. Takács akkor látta először a Kormányzó urat, aki a rossz nyelvek szerint a tükör előtt próbálgatta a koronát, kisfiat egyenruhában járatta és állandóan legközelebbi munkatársai között vélte fellelni a soros bűnbakot. Perczel Mór felkelő tábornok, Kossuth esküdt ellensége szerint, a magyar forradalom akkor bukott el és siklott ki, amikor nem követték a franciákat abban is, hogy kellő időben mi is farba rúgjuk a mi Lajosunkat, így azután rátartin nőtt a fejünkre, meggátolva minden pozitív változást...

A tisztek gyűrűjében állott a fáradt, kissé megrogygiant, karikás szemű férfi, és fátyolos, mellbeteg hangján — amely dallamával is képes volt megbabonázni hallgatóságát s korántsem csak a nőket — mélyre vetve a horgonyt, Plátót idézte, Szókratész szavait a halálbüntetés kimondása után. "Ti azt hiszitek, jó magyar férfiak, hogy azért veszttem el, mert híjával voltam a bizonyítékoknak, melyek katonás glédába állítása meggyőzhetett volna benneteket *úelt* vagy *valóságos* ártatlanságomról?"

De én az elítélés elől nem is akartam megfutni, soha egy percig sem akartam.

Elveszttem, mert híjával voltam a bizonyítékoknak — együtt szövetkeztünk valamire, mindenki sejthette már a mámor pillanataiban, a legelején, hogy az út végén minden valószínűség szerint a halál vár reánk! —, hanem a szemtelenségnek és a vakmerőségnek, amely olyannyira jellemezte számtalan ellenségemet, sokan voltak ők, mint fűszál a réten és égen a csillag — és legfőképpen az áruló, renitens hadvezért, Görgeyt!

Nem, nem akarok védekezni, inkább a halált választom, önként és szabad akaratomból, mint aki tetteivel számot vetett és a *végző* ítéletre vár. Nem védekezek, nem is vádolok benneteket. És magam sem

ostorozom feleslegesen, sem pörben nem állunk, sem haragban. Az irtóztató háború rémképeit sem akarom újfent felidézni. A harcokban sem nekem, Isten kegyelméből a szegény, letipott Magyarországi kormányzójának, sem nektek, katonáknak és politikusoknak, kik bátran ragadtatok fel a fegyvert a veszélyeztetett haza védelmében, sem senki másnak nem szabad csak azon mesterkednie, hogy a halált bármilyen módon kikerülje."

("Mintha nem is ő futott volna meg gyáván Budáról, cserbenhagyva híveit! — dörmög hátuk mögött a sápadó, idegesen remegő Perczel tábornok. — Ez még Petőfit is felháborította, hiszen Kossuth egy nappal csúfos megfutása előtt még rátartian avval ágált, hogy ő maga is személyesen áll be harcolni a katonák és honfiak közé. Így volt? Sajnálom, kár volt... Az egész tehát nem egyéb holmi önigazoló, könnyekre apelláló kőfic beszédnél!... Abzug, Kossuth!...")

A szónok — akinek ám lám, hallása is páratlan, nem csak beszédképessége — a mondat közepén hallgat el, hallgatóságát bánatosan elnézgetve, fehér gyolcskendőjével törli verítékező arcát, gyöngyöző homlokát s ráérősen Perczel felé fordulva, kissé emeltebb hangon, láthatóan sértődötten folytatja:

"Mert hiszen a csatákban is világos, tisztelt tábornok úr, hogy kikerülheti ugyan a lopakodó halált az az alávaló ember, aki fegyverét is elhanyagolva, fejvesztetten kezd menekülni, vagy más módja menekülésének nem lévén, gyáván és megalkuvóan kezd esdeklni, oly hiábavaló kéréssel fordulva vérszomjas üldözőihez, hogy hagyják meg az életét!...

Mert uraim, végül is nem az a nehéz, bármilyen áron megmenekülni a haláltól, sokkal nehezebb, összehasonlíthatatlanul nehezebb megmenekülni a bűntől. Mert ez, férfiak, gyorsabban fut a halálnál.

Nekem tehát, ha már a mindenható kifogyhatatlan kegyéből — vádolva bár, de törve nem! — életben maradtam, egyetlen misszióm lehet még: ébren tartani a csüggedő magyar lelkekben és a közönyös, ügyeinkben fölöttébb tájékozatlan, ránk nem is figyelmező nagyvilágban most már vesztesre álló szent ügyünk soha el nem fojtott tűzének lángját!...

Ez az ügy, uraim, a legszentebb, mire honfi életét egyáltalán felteheti, pillanatnyilag, mint mondám, vesztesre áll, de fordulhat a kocka és a csalfa szerencse ismét felénk fordíthatja büszkén sugárzó arcát, mert élünk még, honjaim, s mivel élünk még, nem adtuk fel, egy tétova, csalo pillanatra sem adtuk fel a reményt.

Így legyen!...

Utatokon kísérjen szerencse, most, hogy hamarosan elválunk és szétrajzotok a nagyvilágban. Egy van, amiért élni érdemes: a szabadság, s egy van, amiért akár a halált is vállalni kell: a haza!..."

Szél kel, meg-megrezzenek a sátrak, elsodorva a meggörnyedt, saját szavaitól ellágyuló férfiú kelleténél is halkabban ejtett szavait.

Takács lehunyja a szemét, már-már érintésközelben van a barnaszakállas, izzó tekintetű, lázadó férfifej, látja az alamszin bujkáló fehér szálat is almamagbarna hajában, szakállában, amikor váratlanul dördül el Szerémy karabélyá, s a magasból, a sziklák közül két nesztelenül lopakodó, őket becserkészni akaró bátor indián harcos teste zuhan az ösvény színtől liszthez hasonlító fehér porába, bugyogó vérük veresre festi a homokot, elmosva a balszerencsés gyík kecses testének rajzolatát, hosszú tolldíszek utoljára még harciasan megremegnek, de sokáig nem tud gyönyörködni a színes tollak árnyékában sem, nyílvessző csapódik közéjük, felnéz, azonnal, célzás nélkül tüzel, s a felettük húsz-huszonöt méterre levő szikláról üvöltve zuhan a mélybe a lesipuskás zömök teste, íja és hosszú tolldíszei lassúdan libegve követik.

— Tűzzünk innét — sziszeget Szerémy, s felugorva, oldalazva fut a sziklák között, Takács lihegve követi, s ha lehunyja sze-

Cseh Gusztáv: Hotel Ritter és lány virággal

mét, hallani véli a felháborodott Perczel tábornok mellett álló Szemere miniszterelnök halk hangon előadott gonoszkodó megjegyzéseit is, miszerint "szavak, szavak, szavak! Mint mindig, most is, legvégül is, minden helyett csak szavak."

Ásító barlang előtt torpannak meg, csend van az erdőben, semmi nem utal az előbbi brutális eseményekre, csak a kék égen kóvályog néhány rendületlenül vadászó saskeselyű.

— No, amice, most hogyan tovább? — áll meg a barlang nyílásában tétován Szerémy s meglepetten észleli, hogy egyelőre senki nem követi őket.

Csend van, a feltámadó szélben megnyugtatóan zizegnek a tülevelek.

— Menedékünk is lehet ez a barlang, de veszünk is — mondja ő. — Könnyen csapdába is eshetünk, ha bemelegszkedve, itt keresünk menedéket.

Szerémy, mint aki csak ezt az egyetlen

feleletet várta, bólint és megfordulva ismét rohanni kezd. Oldalazva futnak tovább a halálról sutogó, hatalmas fenyőfák között, kerülgetve a napsütötte sávokat.

"Szavak!" — hallja megint a sértődött miniszterelnök hangját, akinek hamarosan elege lesz Kossuth nyugtalanító társaságából; megunja önigazoló, végtelen monológjait hallgatni; eszmét cserélni, pláne vitázni vele nem látja értelmét; hát hajót bérel s néhány odaadó hívével együtt elszökik a szabad világba. Még arra is van ideje, hogy kitérőt téve látogassa végig, mintha egyéb dolga nem is lenne ezen a földön, az őt gyermekkorától megbabonázó görög emlékhelyeket, egy nagy kultúra nyugtalanító, felelősségre vonó üzeneteiként értelmezze őket és az Akropolisz fölött gomolygó felhőket, amelyekben már Démoszthenész is gyönyörködhetett, hosszadalmasan, bánatosan elnézegesse...

— Szavak — mondja tíz esztendő múlva, ötvenkilenc gyászos szilveszterének előestéjén lemondóan Szerémy a La Valetta-i fogadó különszobájában, s keserű hangja (talán a királynő rumjától, amellyel a tábornokok kínálják őket? Talán az érzelmek rohamától?) megbicsaklik. — Szavak — vonja meg az ámuló Türr előtt Klapka tábornok magyar-román megbékélést hirdet, lendületes szabadfeladadásának meglehetősen summás mérlegét. Teheti, mert viharos ifjúkorukban Bécsben sodorja őket először egymás mellé a szeszély, ez a habókos, szórakozott szépasszony, s az egymást sűrűn követő párbajok és báli szerelmek egy életre szóló férfibarátságot alapoznak meg. — Én elhiszem, kedves Gyuri, hogy te jóbaráti viszonyban vagy a kísérteties módon szinte napra véled egyidős Cuza fejedelemmel, vagy az érdeklődő és tájékozott Ghica herceggel, de felhívnam mélyen tisztelt figyelméd arra, hogy az ágyúcső egy és a golyóbis kettő, s akkor még nem is szoltunk a kanócról, noha mégiscsak van némi szerepe abban, hogy eldördülhessen az ágyú. Román barátaink is a mi korunk gyermekei. Szeretnek beszélni. Még jobban szeretnek ígéretetni, hiszen a régi mondás szerint ez amúgy sem kerül az ég kerek világán semmibe. Én változatlanul Cromwell álláspontját tartom megfontolandónak: higgyetek Úristenben — mondotta volt állítólag a jó úr gyanakvó híveinek —, de tartsátok szárazon a puskaport!... Mindenesetre a Teleki gróf, majd Kossuth által is buzgón felkarolt dunai konföderáció, ki tagadhatná, gyönyörű ábránd, csakhogy ábránd, barátaim, kelősen délibábos idea, és Solferino után belátható, hogy még annyi realitása sincsen, mint addig, noha nyilván az a brudbányai vérengzések e megállapodások esélyét már akkor elrontották. Balcescut meg lehet győzni, ő távol volt, lancut nem, ő közel, és ezen az sem változtat, hogy halálom, a nagy népvészér félőrlten, egy szál ingben kóvályog a hegyekben, mivel nem

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

csak Decebal és Trajanusz állítólagos ükunokái szeretnek ígéretet, de a kamarilla cselszövő mesterei is. A dacos, szájtépő román honfiakkal ebben nem lehet vita miközöttünk, természetesen meg kell békélni, a szláv tengerben magukra maradt magyar és román, ahogyan azt már a vak Wesselényi is fölfedezte, csakugyan egymásra van utalva, csak hogy a tárgyalásokon nekünk is kellenek aduk, tábornok urak! És nem csak kellenek, a magasságos istennek hála, vannak is!

— A lovagiasságunk és a nemeslelkűségünk — lángol ismételt Klapka.

— Csángó testvéreink Moldovában — szúrja közbe komoran Szerémy. — Róluk beszélgettetek-e már barátoddal, Cuza herceggel? Petrás Incze János, klézsei pap feltételezése szerint — amely, tanúsíthatom, megfelel a valóságnak —, jó katolikus magyarok ők, kalandos módon kerültek el a tűzhelytől a szőke Szeret mellé. Sorsuk nem lehet mindegy nekünk sem, ezt talán román barátaid is megérthetik, hiszen ők is állandóan elnyomott erdélyi véreik érdekében presbitálnak...

— Írd le ezeket, Gerzsonkám — csillan fel a Klapka szeme. — A kormányzó úrnak és Teleki Lacinak is azonnal eljuttatom, ígérem...

— A kapitány úr járt közöttük? — érdeklődik Türr, és udvarias, megfontolt hangján átüt a visszafojthatatlan kíváncsiság, s legendásan hatalmas bajuszát szórakozottan sodorja meg.

Szerémy a két figyelmes tábornok s az elképedt Figyelmessy őrnagy előtt akkor meséli el 1845-ös, későnyári utazását. Takács is megdöbben. Ő sem tudott eddig a csángók létéről s Szerémy utazásáról, pedig joggal érezhette úgy, hogy nyitott könyv előtte gyermekkori barátja és falubelije élete, akivel egyszerre kerültek Felsőtáborból kamaszként a messzi Kolozsvárra, a nagyhírű unitárius kollégiumba, ahol hosszú esztendőig egymás mellett volt az ágyuk, és legtitkosabb gondolataikat is megosztották egymással, nemcsak gyakori, hazulról kapott élelmiszer-csomagjaik tartalmát. Csak hogy elváltak útjaik, meghalt Takács bátyja, télen, erdőlés közben ütötte oda a fa, s neki haza kellett mennie; az ezredparancsnok a kötelező katonáskodásra való hivatkozással vonta vissza különben is nehezen megadott felmentését. "Mint olyan személynek, akinek tragikusan elhalálozó édesbátyja helyett törvény szerint kell fegyver alá szállnia, jelenléte a körzetben lenne üdvös..."

És ő szállott...

Szerémy viszont kitűnő eredménnyel végezvén el a kollégiumot, Bécsbe került, felvételét kérte a testőrségbe, s útjaik negyvennyolc márciusában találkoztak újra, hogy a szüntelen folyó, egymást sokszorozó, kegyetlen harcok alatt, futárként állandó veszélyek közepette támadhasson fel megint újult erővel régi, legendás gyerek- és kamaszkori barátságuk, s hogy a száműzetés keserű másfél évtizede alatt se váljanak el...

Takács tétován pillant az ajtóra, s komotósan gyűjt rá egy szivarra. A bodrozódó füstben feketén villog az üres ajtókeret, de ő mégis egyre azt az erdőt látja, a fák között kóválygó önmagát, amint utolsó erejét összeszedve, lihegve fut Szerémy után. Közel másfél órás rohanás után egy békés, cirkuszi porondhoz is hasonlító, kerek tisztáson állapodnak meg, hátukat egy nagy fának vetve lihegnek, megállapítva, hogy senki sem követi őket, ezek szerint üldözőik vagy nyomukat vesztették (ami az indiánokról nehezen feltételezhető), vagy csupán hárman voltak...

— De az is lehet, észrevétlenül követnek — dörmög Szerémy, kendőjével törülgetve veritékező arcát.

— Miért tennék? — döbben meg ő.

— Hogy meglássák, honnan jöttünk!...

— Ez eléggé valószínűtlen — mond ő óvatosan ellent, mire a kapitány fáradtan teszi hozzá:

— Minden lehet, Ferenc. És nekünk mindenre kell gondolnunk, ha élve akarjuk megúszni ezt a kalandot...

Akkor, a La Valetta-i fogadó elfüggönyözött különtermében, a füstben, az angol rumot kortyolgatva, egyáltalán nem tűnik fáradtnak. Sőt!... Szinte hihetetlenül erősnek és felkészültnek, elszántnak és energikusnak tűnik, még előtte is, aki egy évtizede állandóan vele van. Boszorkányosan hihetetlennek tűnik ama hatalmas, szavaiból áradó energia, amellyel Türr dicsőítő megjegyzése szerint, akár tengerjáró hajók gőzgépeit is lehetne üzemeltetni!...

— Meghalt szeretett nagyanja — kezdi, társaira pillantva —, s a temetésre kapott eltávoztást Bécsből, a testőrségtől, ahol akkoriban hadnagyként igyekezett a magyar testőrök, Bessenyei György és Barcsai Ábrahám és Báróczy Sándor hírnevét tehetsége szerint öregbíteni, de erről szeretve tisztelt, itt jelenlévő barátja, Klapka tábornok úr is mesélhetne, akivel annyi csalfa bécsi fehérszemély után kajtatva, sűrű poharazgatásokkal töltve az időt, közösen bandáztak akkoriban, egymás állandó párbajsegédeként is villogva lobogtatták a vidámság lobogóit...

Nagyanja komoran fogadta (szülei még gyermekkorában, hajóbalesetben haltak meg a Földközi-tengeren, Spanyolországba menet. A Szerémyek felett — mondogatta mindvégig nagyanja, a katonás tartású, rátarti Toldalaghy lány — átok, baljós átok lebeg, s általában a legritkább esetben halnak el ágyban, párnák között, otthonuk négy fala között még kevésbé, vagy tengerbe fúlnak, vagy vadászaton szenvednek balesetet, vagy egy csalfa nőért vívott párbajban fúrja át szívüket a golyó, vagy járja át a kard, esetleg dühöngő ló veti le őket magáról, vagy hegycsúcsok megmászása közben zuhanak szakadékbá...)

— Csak ketten maradtunk, fiam — ölelt meg —, és a nővéred természetesen, de Zsófia nyilván másutt van, néki már külön családja van, ő már csak részben számít Szerémynek...

— Megérkezett Zsófi? — kérdezte ő komoran, egy pillanatra nagyanja ősz szakállához szorítva frissen beretvált arcát.

— Még nem, de üzent neki is Kolozsvárra. Jöhetnek az urával, minden pillanatban érkezhetnek...

Fejével igazított, ülnék már le, saját kezűleg egy pohár bort is kitöltött nekem, kükküllőmenti leánykát fogyasztott az öreg, minden esztendőben maga ment utána, s egyúttal a hasznost, ahogy tréfásan mondogatta, összekötve a kellemessel, részt vett a Görgényi-havasokban tartott őszi vadászaton is...

Milyen keveset is tudtam akkor még nagyapámról! S milyen felületesen ítéltem meg.

Ültünk egymással szemben és hallgattunk.

— Sokat szenvedett szegény? Utaltam a másik szobában felravatalozott nagyanyámra.

— Aránylag nem. Szépen elaludt. A köszvény, a kor meg-megkínózta persze, de hosszasan nem betegeskedett, s ami a legfontosabb, nem szenvedett. Bár nekem szokatlan, fiam, hogy nem hallom reggelente a cselédekkel pereskedő hangját. "Róza?" — kezdem időnként, tudod, a megszokás, fiam, de ő már nem felel. Pillanatnyilag még képtelen vagyok elhinni, hogy ez immár végleges. Állandóan várom, hogy megjelenik és a haját fésüli, vagy meghitten meséli visszatérő, rémes álmait. Nem lehet betelni, Gerzson, egy fésülködő, vagy álmait bizalmasan tevéled megosztó nő látványával. Egy élet is kevés hozzá...

És ezután hosszasan hallgattak.

Ittak.

Aztán nagyanja váratlanul kérdezte meg, elkíséri-e utazásaira?

— Hova? — döbönt meg ő, nagyanja halála után valahogy mindenre várt volna, de utazásra csábító ajánlatra azért mégsem...

— Csak ide, Moldovába — suttozta. — Igen, át kell ugorjon a csángó véreikhez, halaszthatatlan ügyben — úgy mondta, mintha csupán a szomszéd faluról lett volna szó, és poharába meredt.

— Dehát az a Moldova idegen ország, és ő testőrtiszt. Ha előljárói erről tudomást szereznek, búcsúzhat is Bécsből, s még jó, ha ennyivel megússza...

Türelmetlenül vágott közbe: — legyek egészen nyugodt, erről senki soha tudomást nem szerez, kivéve azokat, akiknek én mesélem el moldovai kalandozásaimat!...

— De papírjaim sincsenek, amivel igazolhatnám, hogy...

— Ez is jó — vágott újfent a szavamba felsőbbrendűen, majdnem úgy mondtam, flegmán —, nem is kell semmiféle papiros, ő ismeri a határőrző tisztet, jó embere az neki, ő ugyanis rendszeresen jár át a dolgai intézése végett. Legyek tehát teljesen nyugodt. Az útnak ára van ugyan, elég tetemes ára, dehát minek nincsen ára ezen a szomorú világon?...

Ebben maradtunk.

Tovább akkor se folytathattuk volna, ha akarjuk, a kúria udvarára abban a pilanatban gördült be a nővérem kocsija.

— A temetésről most nem szívesen beszélne — sóhajtott Szerémy, és elnézett valahova messze a máltai délutánba, arra, amerre elhagyott hazájukat sejtették.

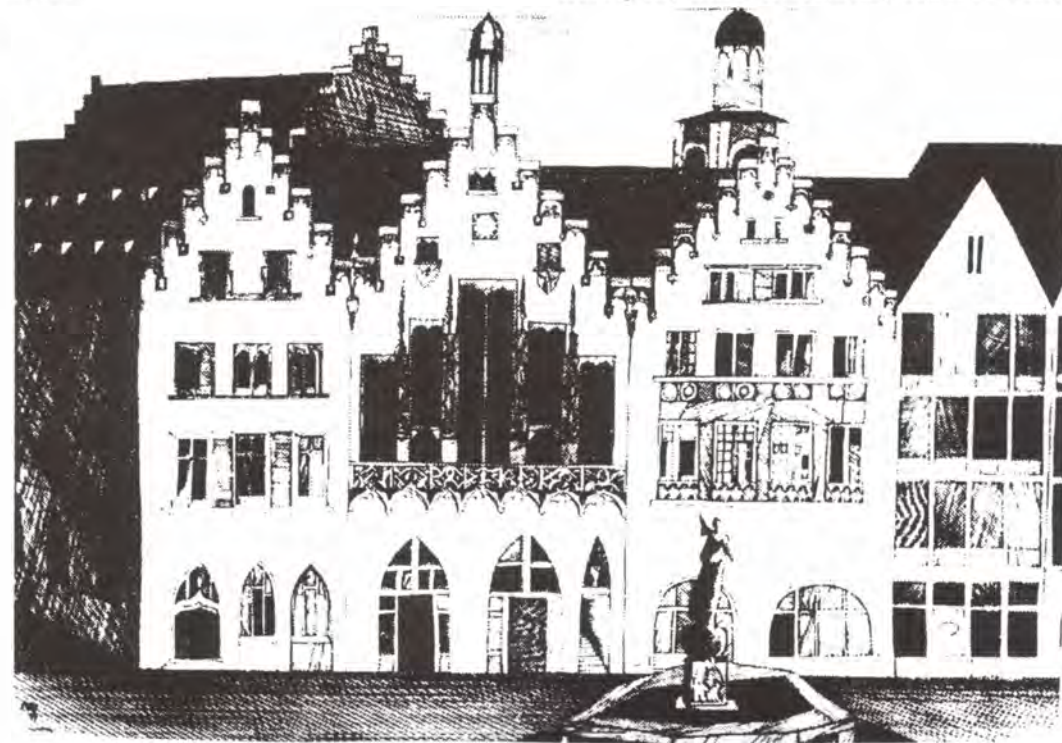
— Tény az, hogy harmadnap elindultak. Parasztszekéren, hogy ne keltsenek feltűnést. Ők ketten, s a bakon János, nagyapja öreg mindenese. Nyár vége volt, még tékozlóan és forrón sütött a nap, mintha kárpótolni akart volna a hamarosan ránk köszöntő hideg napokért...

— Nagyapa Kazinczy ifjúkori Voltaire-fordítását idézte melán, s ő újfent tapasztalhatta, hogy az öreg mennyire hideglelősen hallucinatórikus pontossággal tudja körülírni elfutó s szívüket, értelmüket megbabonázó hangulataikat.

"Midőn a boldogság tőlünk elenyészett,

Két barátot hagyott velünk a természet,

Egyik a reménység, a másik az álom,
Nyugtomat közöttük mindig feltálatom."

Cseh Gusztáv: Heidelberg

A versezetet gyermekkorának pártfogó barátja, Bölöni Farkas Sándor idézi amerikai jegyzeteiben - nagyapja az ő tanácsára íratta be őt a legendás híri unitárius kollégiumba, s így került a kincses Kolozsvárra, ahol az itt jelenlévő Takács Ferenc barátjával ette a száműzetés keserű kenyerét és szedte makacs szekely fejébe a tudományokat. Igaz, bizonyos malíciával teszi hozzá Bölöni Farkas, hogy "a szárazon, meglehet, nagy igazság van ezen állításban, de a tengeri némely helyzetekben bajosan hiszem, hogy e két hatalmas balzsam Voltaire-nek is mindig megtartotta, vagy visszaadta volna a nyugalalmát."

— Nem tudom, urak, nekem akkor kétségtelenül visszaadta, s igazán hajóztam, mondhatni hanyódtam a tengerek és a nagy óceán hátán eleget ahhoz, hogy elmondhassam, mindég segített a hajókon

is, amikor viharba kerülve úgy bögött a tenger, mint egy sebesült oroszlán, s hajónk úgy hanyódott a háborgó vízen, a hatalmas hullámok között, mint egy dióhéj...

— Hát ilyen hangulatban mentek végig az ojtozi szoros kanyargó útjain. S körülöttük fenyegetően komorlott a szekely ősréngeteg. Ma sem tudja, vadállatoktól vagy épp ellenkezőleg, útonállóktól tartott-e lelke mélyén az öreg, de kétségtelen előrelátással a vadászpuskákat is, a vontcsövű pisztolyokat is kezűgyben tartotta a szekéren. Szerencsére használatukra mégsem került sor, útjukat sem ember, sem állat különösebben nem zavarta meg, vagy ha igen, ő (a naiv!) csak jóval később jött rá, hogy a találkozások korántsem voltak véletlenek, sőt, első helyen, képzeletbeli piros írónnal aláhúzva szerepeltek nagyapa aprólékos műgonddal összeállított plánumaiban!...

A tetőn, mindenesetre, megálltak falni valamit, csak úgy, kézből, s akkor találkoztak az első szekérrel. Fehérhajú, székelly atyafi ült a bakon. Adjonistenezett kevélyen, mint mondotta, erdőlni volt,

mert fa az van elég, adott a jó Isten!... Arról is hablatyolt valamit babonásan, hogy legyünk résen. Közben buzgón vetette a keresztet és sűrűn nézett szerteszét, kapkodta a fejét, mintha beleállott volna az idegzsába. És aztán miért? — érdeklődött szelíden János, mire kifejtette, hogy vérmedve garázdálkodik a környéken, a szomszéd esztenából múlt éjszaka hat juhot elragadott s többeket megmocskolta... És ez korántsem volt az egyetlen eset. Vigyázzunk!... — Elfogadott egy pohárka pálinkát is, jó utat kívánt, s visszaülve a bakra, harciasan hajtott tovább.

— Jó János úr — villant fel nagyapám szeme —, mi légyen velünk, ha jó a medve?

— Ha jó, meglőjük — jött a megfontolt válasz. — Kalácsot mégsem adhatunk neki.

— Látom, nem vagy nyugtalan...

— Amit ajánlhatok melegen a főstrázsester uramnak is. A medve nem fog jóni.

— S ugyan miért?

— Ami nem létezik, nem is jöhet.

— Dehát ez az atyafi is mondotta — kezdtem el én tétován, s zavarodottan bámultam rájuk. Nem értettem, hogy nagyapám is, János is miért kezd el szinte egyszerre nevetni.

— Messziről jött ember sokat beszél — világította meg előttem az öreg a tényálást.

— Hát nem azt mondta, hogy megmocskolta a juhokat?

— De, azt mondta, hogy ő személyesen azzal a két jó szemével látta is a medvét — magyarázza még mindig nevetve János. — Ő is hallotta, úrfi. Itt, a hegyen hamar terjed a szóbeszéd.

Ebben maradvá ültünk vissza a szekérre, elnézegettem a biztatóan zöldellő erdőt, a szinte lebegve világító virágos tisztásokat s hatalmas tölgyfákat, amint megadóan bólogatnak a reggeli szélben, a virágokat, a fák alatt pirosuló-sárgálló-fehérlő gombákat, a rettegve ránk bámuló őzeket, és először éreztem, amióta több esztendő távollét után hazajöttem, hogy itthon is vagyok. A csend, a táj szokatlan, barbár szépsége és megejtő békéje megnyugtató. Először gondoltam arra is, hogy mégiscsak kilépek a testőrségből, otthagynom a császárvárost s hazajövök gazdálkodni, családot alapítok, elveszem Krisztinát, szép bécsi szeretőmet...

— Szép lány volt — szúrta közte Klapka kevélyen —, a járása, mint az őzsutái, a termete...

— Mi lett a szép Krisztinával? — érdeklődik Figyelmessy is.

— Nyilván más vette el, énram hiába várt szegény — legyint Szerémy, s zavarát leplezve rágyújt. — Igen, arra gondolt a hatalmas fában gyönyörködve, hogy elveszi bécsi szerelmét, s hét gyermekig meg sem állanak, szaporodják a magyar...

— Aminek egyik fele — somolyog Klapka — német lett volna, hiszen Májer Krisztina is elsőül csupán azt tudta volna továbbadni gyermekeinek, ami a leglényege és tőle lényegiekben független: a hovatartozását.

— Hát körülbelül itt tartott — sóhajtott Szerémy —, amikor nagyapja kérdése felriasztotta szenderegéséből.

— Barátja az erénynek és rendnek, né-tán a csángókról tudsz-e valamit?

— Honnan tudhatnék — legyintett morcosan —, csak annyit, hogy keleti testvéreim ők, kissé messze estek a fától, mert hegyen nőtt a fa, talán még annyit, hogy a tatárok elől szökdöstek volna által a hegyen, a messzi Szeret mellé...

Nagyapám éppen elkezdte volna a divatba jött telegráf kimérten szűkszavú, a lényegre összpontosító, tömör stílusában összefoglalni csángó testvéreink zűrzavaros történetét s iszonyú megpróbáltatásait, amikor váratlanul színes rokolyás ci-

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>>>>>>>>>

M. BODROGI ENIKÓ

Amikor az idő "kificamodik"

Ritkán kerül az ember kezébe olyan mű, amely az esztétikai élvezet mellett gazdag gondolatasszociációkat is ébresztene. A közelmúltban ilyen élményben volt részem, amikor Hász Róbert *Végvár* című regényét olvastam.

Most is, mind mindig, amikor egy olvasmányélményemet készülőlk megfogalmazni, úgy érzem, mintha "szentségtörést" követnék el: racionalizálni próbálom azt, ami a maga teljességében átélhető, de nem adható át, nem osztható meg mással. Amit kiemelek, megvilágítok a műből, az csak az én saját nézőpontomból fontos, számomra jelent értéket. "Miféle valóság az, amit csak én látok?" kérde a regény főhőse, Maxim Livius hadnagy egészen más összefüggésben. A válasz pedig nyilvánvaló, még ha rá is üthető a szubjektivitás bélyege: "A te valóságod [...] Ahogy megteremtetted magadnak, ahogy megőrizted magadban. Ahogy a világ képekben, színekben, hangokban és illatokban tebeled megmaradt. Ahogy magadban leképezted. Ahogy a valóságot te ismered." És ha a valóság maga ennyire személyes lehet, hogyne lenne az egy művészi alkotás, amelyet minden befogadó többé-kevésbé eltérő módon értelmez.

Hász Róbert regénye többféle-képpen olvasható: társadalmi, politikai, család- vagy akár detektívregényként, de önmagában egyik olvasat sem fedi a művet, amely egészében jóval összetettebb. Ami az elbeszélőt illeti, bár mindvégig harmadik személyű, sokszor úgy érzi az olvasó, hogy énregényt tart a kezében. Annál is inkább úgy érzi, hogy jóllehet sok párbeszéd van a műben, a szerző ezeket nem különíti el vizuálisan az elbeszélő részekről. A regény időszervezete nem lineáris, hanem két síkon futnak az események, és ezek egymásba csúsztatását az író olyan természetesen oldja meg, hogy az olvasó általában csak utólag veszi észre, hogy a síkváltás megtörtént. Az alábbi idézetben például az újbekezdés egyúttal a múlt idősíkra való átcusztatást és az elbeszélésről a párbeszédre való átváltást is hozza:

"Csendben kiment a szobából, és behúzta maga mögött az ajtót. Kényelmetlen érzésekkel lépett ki az udvarra. Mint akit illetlen dologon kaptak. Szaporán lépdelt a saját épülete felé, és amint remélte, senkivel sem találkozott útközben. Talán mégis jobb lesz, ha megírja azt a levelet Antóniának."

Tudod, mi tetszett meg benned először? Az a végtelen szomorúság a szemedben. Valami mélységes mély, ősi bánat, mint akinek az egész világ fáj. Akkor is szomorú a szemed, ha nevetesz. Talán nem is tudsz róla..."

Hász Róbert regényének egyik központi problémája a megszokottól eltérő IDŐ. Az ember annyira természetesnek tartja, hogy percek-

ben, órákban, hónapokban méri földi létét, hogy nem is gondol arra, mi lenne, ha egy napon megszűnne, átalakulna ez a számára biztos támpont. Ezt az abszurd (?) lehetőséget aknázza ki az író. Az idő relativitása közismert tény: az objektív, műszerrel mérhető idő mellett mindenki számára létezik szubjektív idő is, amelyet az egyén aszerint érez a valóságosnál hosszabbnak vagy rövidebbnek, hogy pozitív vagy negatív élményt jelent számára. Hász Róbert nem ezzel a kétféle időfogalommal dolgozik, hanem azt vizsgálja meg, mi történik, ha egy emberi közösség számára áll meg az idő, ha "kibillentünk az időből", vagy "időficam" következik be.

Anélkül, hogy a regény cselekményébe részletesen belemennénk, néhány mozzanatot ki kell emelnünk ahhoz, hogy érthetőbbé váljék az előbb felsorolt kifejezések jelentése. Induljunk ki a főhős nevéből: Maxim Livius. A név és viselőjének hadnagy volta a római birodalmat idézi fel az olvasóban, dicső harcokat, katonai fegyelmet és győzelmeket. A regény során viszonylag későn cáfolja meg az író mindezeket az elvárásokat. Mindössze arról van szó, hogy Livius apja falusi eredetű megtagadva "fajult" városi emberré és értelmiségivé, emiatt választott ilyen szokatlan nevet is fia számára. De mire erről értesül az olvasó, már sok mindent tud a főhős katonai szolgálatáról, így a kettős villódzás az ókor modell értékűnek tekintett világa és a jelen között mindvégig megmarad.

Liviust katonai szolgálatának utolsó két hetére egy Isten háta mögötti egységbe küldik, amely a térképen sem szerepel. Kanyargós hegyi ösvényeken vezet az út a helyőrség felé, amely lenyűgöző látványával a megérkező hadnagyot: "Nem messze előttük, a párák, ködös félhomályból kissé elmosódott körvonalakkal előbukkant a fellegrvár. Ez volt a legtalálhatóbb kifejezés a helyőrségre. Valaha minden bizonyos lovagi várként is szolgált, erről tanúskodtak a magas, lefelé szélesedő falak, a bástyák kiugró, csonka maradványai, de még a hatalmas, boltíves kapu is, mely előtt az alattuk futó aszfaltút végződött. Bár a régi kőfalakat már betonburkolattal erősítették meg, Livius hadnagy mégsem tudott szabadulni az érzéstől, hogy évszázadokat repült vissza az időben." Új szolgálati helyét csupa titok veszi körül: meglehetősen kihalt az egység, nyoma sincs a katonaságra jellemző szigorú fegyelemnek, nincs fegyverviselet, sem katonai gyakorlat, az étkezéskor a vendéglői menüt megszégyenítő finomságokat szolgálnak fel, márkás cigaretták és italok között lehet válogatni, ingyen. Nincs TV, sem rádió az egység területén, és a postaszolgálat sem működik. Teljes az elszigeteltség a világtól, amelyből Livius ér-

kezett, és amelyben már néhány éve erősödik a politikai feszültség. "Az egyre átláthatatlanabb gazdasági zűrzavar maga után vonta a politikai bizalmatlanságot, a szövetségi tagállamcskák vezetői immár nem titkolt verbális háborút viseltek egymás ellen, ki-ki a másikon vélte megtalálni a bűnbakot, amiért az ország oda jutott, ahova, és ha nyíltan még nem mondták ki, az emberek sejtették, hogy a szövetségi állam a végoráit éli." A regény írója nem nevez meg egy bizonyos országot, ahol a cselekmény lejátszódik, nagyobb távlatokat nyitva ezáltal a talajvesztés, kiszolgáltatottság problémájának, amely bárhol megélhető, ha a megfelelő körülmények összejárnak.

Livius hadnagy döbbenetén értesül arról, hogy szolgálatát meghatározatlan időre meghosszabbították, azaz felettesei belevették egy olyanfajta időtlenségbe, amely számára létbizonytalanságot jelent, katonatársainak azonban (akik közül már senki nem emlékszik, mióta szolgál) valami kellemes bódultságot. Mi több, szabadságot, amely számukra azonos a kötelességmentességgel, a kiszámíthatósággal tökéletes ellentéte tehát a világ nyújtotta nem mindig kellemes meglepetéseknek. Ebben az abszurd helyzetben fogalmazódik meg a regény egyik leggyötrőbb kérdése: honnan lehet tudni, hogy mi a valóság, egyáltalán létezik-e, vagy csak az érzékszervek játéka? A tiszták és előjárók közül néhányan elgondolkodnak ezen, de lehetséges magyarázataik ugyanolyan abszurdak, mint a helyzet maga, amelyben élnek. Van, aki úgy véli, hogy földönkívüliek kísérleteznek velük, mások szerint az Úr ajándékozta meg őket időtlenséggel ("Hívők"), az ezredes pedig soha nem látott ellenség földelésére indít esténként őráratot, és alagutat ását a hegy belsejében, hogy az ellenséget szembetámadhassa (mindezt a titokzatos Parancs, Feladat teljesítésére). Bár az író nem foglal állást ezekkel az elképzelésekkel szemben, ironiája a legtárgyilagosabb kijelentéseken is átizzik. Hadd emeljek ki egy ilyen mozzanatot: a Hívők vezetője, a főszakács, Liviusban az Úr küldöttjét látja, akinek feladata az, hogy a világban dúló Végtételetről tanúskodjék. A jel pedig, amely alapján felismerte a Tanút Liviusban, az a tény, hogy egyedül ő tudta, hogyan készül a májjal töltött báránysült. Bár keresztény reminiscenciák is tetten érhetők itt, nem a keresztény hit, hanem a bármilyen eredetű fanatizmus lesújtó ítéletét olvashatjuk ki e sorokból.

Csak a regény végén derül ki, mi az oka annak a sok titokzatosságnak, amely a helyőrség minden napjait átítatja. Megdöbbenő végkifejlet, de talán nem is olyan abszurd. A vár egyik rejtett kamrácskájában őrzik a halott Marsall, a hajdani vezér tartósított földi maradványait. Azét, akivel együtt, Livius gyermekkori visszaemlékezése szerint, egy világot temettek

el, monumentális gyászszertartás közepette, külföldi államfők borús tekintetétől kísérvé. A tetemmel később nem tudtak mit kezdeni a fővárosban, és teljes titokban a végvárba szállították. S hogy miért? Mert az ország új vezetőit folyton saját múltjukra emlékeztette, és nem érezhették biztonságban magukat tőle.

Van azonban a regénybeli időtlenségnek még egy dimenziója: ennek színhelye a kert, az emberiség egyik legősibb szimbóluma. Már az indítókép egy gazdagon, gondozatlanul burjánzó kertet ír le, amely "végső menedékként" vissza-visszatér, általában a legfeszültebb pillanatokban, hogy erőt adjon a továbbéléshez. Mert ez a kert "a világnak egy szűk, kicsi, elkerített paradicsoma, ahol mindig jól érzi magát" a főhős. Gondtalanságot, békét sugároz, éber álomba ringatja a bent levőt. A világból való menekülési, kivonulási lehetőség, amelyben a változatlan, a kiszámíthatóság ("Ugyanazok a havak hulltak ugyanazon ágakra.") egzisztenciális értéket: nyugalmat jelent Livius számára. S hogy miért értékelődik másként ugyanaz az időnkívüliség ezen a színhelyen? Mert a kert szimbóluma a mese, a mítosz tere felé nyit utat. Olyan dimenzióba lép itt az olvasó, ahol szinte minden lehetséges és elfogadható. Itt éli meg Livius a szerelmet is, első szerelmét, amely kétértelmű, mint a regény valamennyi lényeges mozzanata (nemcsak valaki iránt, hanem másvalaki ellen is táplált).

Nem véletlen, hogy a regény egyetlen alapvetően derűs, kiegyensúlyozott szereplője, Fabio papa, épp a kert tulajdonosa. Ő az, aki az életben mindig a dolgok pozitív oldalát nézi, békét teremt maga körül, amikor pedig már nagyon feszülnek érzi a helyzetet, hajóra száll (íme egy másik ősi szimbóluma az emberiségnek). Életbölcse-sége az, hogy "mindenhol jó, de a legjobb útközben", azaz nem a cél a fontos, hanem az út, amelyen felé halad az ember.

Hász Róbert regénye ugyanolyan élmény volt számomra, mint amikor először láttam eredetiben Van Gogh festményeit az amszterdami Nemzeti Múzeumban. Először úgy éreztem, csak egy kis töredékét értettem meg. Úgy vélem, ez valamennyi igazi műalkotásnak a sajátja. A Műnek, amely csak részben engedi megismerni magát, és ezáltal újra meg újra termékeny dialógusra csábítja a befogadót.

KÓDEX

Van tehát, azt is mondhatjuk, egy nyugati gondolkodásmód, amiben az absztrakció viszi a főszerepet. Van egy másik, keleti gondolkodásmód is, s ezt azért mondanám így, mert az ázsiai kultúrák nagyok sokáig megőrizték a képiséget is az írott nyelvben, és a beszélt nyelvben is.

Nemcsak a kínaiak, hanem a japánok is. Igaz, a japánok a kínaiaktól vették át, de megőrizték. Kialakult egy nagyon érdekes, kulturális divergencia: van egy rendkívül absztrakt nyugatias gondolkodás, és van egy inkább keleti, sokkal mélyebb, képekkel is operáló gondolkodás. Ez egyébként a költészetben s a magyar költészetben különösképpen jól fellelhető. Itt engedjék meg, hogy hivatkozzak valakire, aki ezt nagyon szépen leírta, nevezetesen, hogy mi a különbség (a költészetben) példának okáért a mi magyar gondolkodásunk és mondjuk a holland, tehát egy valóban nyugati gondolkodás között. A magyar költő ugyanis sokszor inkább képekkel dolgozik, mint fogalmakkal, ami a költészetben különösen megragadó. Jobb féltekét is használ, úgy, ahogy ezt az ősi kultúrák ma is teszik, ezért fogékonyabb az ugyan csak főleg jobb féltekés érzelmekre, emóciókra.

Így látja ezt a kiváló műfordító, Dedinszky Erika: "Az ilyen nemzeteknél, akik ezt a stratégiát követik, tudniillik a magyaroknál, nagyon vékony a választóvonal az éntudat és az álom-tudat között. Az emberek még jobban vannak saját álmaikkal. A tudatalatti pedig képekből áll. Nem véletlen, hogy a népköltészet Magyarországon ilyen sértetlenül fennmaradt. A hollandoknál már a 12. századtól ipari társadalom fejlődött ki, megindult a polgárosodás, szétrobbantak a közösségek, kihalt a népművészet, amely eleve sokban különbözött a magyar folklórtól. A magyar népdalban a sorok nem logikai, hanem érzelmi szinten függenek össze egymással. A holland népdal a-tól z-ig megy. A műfordításban kényszerűen ez a szakadékot áthidalni." Dedinszky nagyon sok magyar verset fordított hollandra is. Mint írja: "Le lehet fordítani a költeményeket, de hiába: a Csoóri-versre azt mondják, szép-szép, de most mondd el a saját szavaiddal, hogy miről is szól. Nem lehet elmondani, mert minden egyes vers egy szilánkja az embernek. A hollandok kifejezetten félnek az effajta kitárulkozástól, számukra emiatt a magyar költészet túlságosan patetikus, dagályos. Fel nem foghatják például, hogy miként jön össze a költő gyermekkor, a tavasz, a fák meg a politika. Ezért ha magyar verset fordítok hollandra, anélkül, hogy megváltoztatnám a költemény értelmét, hangulatát, egy kicsit letompítom az éleket. A magyarok számára pedig az érthetetlen, hogy miként lehet elvont fogalmat elvont fogalomhoz hasonlítani, például egy metaforában. A filozofikus holland verseket tehát valamivel plasztikusabbá teszem, magyarul megpróbálom a magyar képi gondolkodásnak elébe menni."

HÁMORI JÓZSEF: Az emberi agy és a nyelv, Magyar Szemle 2001. 9-10. szám. (Részlet)

— INDEX

ZENE — TEGNAP, MA, HOLNAP 17.

Alfa-zene

Mostanában gyakran megkísért Bach monumentális műve a GOLDBERG-VARIÁCIÓK zene-galaxisa. Milliós hang-csillagával, a tételek naprendszerével, a végtelenséget sugalmazó hangzsfolyamával nagy erőpróbát jelent az előadó és a hallgató számára egyaránt. Nem hallani oly gyakran, mint jónéhány más népszerű Bach-művet. Már csak időtartama miatt sem könnyen "fogyasztható": majdnem másfél óráig tart. Eredeti hangszerén, a csembalón megszólaltatva még fokozódik a mű egyenletes fényezés, hangzsegysínűsége. A harminkét tétel — a téma (Aria) kétszeri megszólalásán kívül harminc variáció követi egymást, amiből KILENC kánon! — előadását valószínűleg maga a szerző is két részletben képzelte el, erre utal a 16. variáció *Ouverture* címe is. Minden egyes formarészt meg kell ismételni a kor szokása szerint, de a modern előadások gyakran eltekintenek ettől a gyakorlattól és így felére csökkentik a mű időtartamát. Így is háromnegyedórát szólnak a zene. A mű keletkezési körülményei is érdekesek: egy alvászavarokkal küszködő gróf számára készült. Forke — Bach első életrajzírója — szerint: "Egyszer a gróf azt mondta Bachnak: szeretne néhány klavierdarabot Goldberg számára (Goldberg Bach-tanítvány volt és Kaiserling gróf szolgálatában állott), amelyek olyan szelídek és vidámak, hogy némileg felvidámitanák álmatlan éjszakáit." Forke életrajzában arra is utal, hogy a gróf aranyserleggel ajándékozta meg Bachot, és a serlegbe, "színig töltve" 100 Lajos-aranyat tett. Fejedelmi ajándék ez 1743 körül. De maga a mű is fejedelmi méltósággal emelkedik minden idők variációs művészetére: ZENEI MONUMENTUM.

Az ilyen monumentumokat csodálni szoktuk, áldozni előttük, felsőfokú jelzőkkel szoktunk szentséget vinni beléjük, meghallgatásuk istentisztelet, de valahogyan mindig tisztas távolban

maradnak tőlünk, mi is őtőlük. Ezért is oly furcsa, kísérteties, amikor az ilyen monumentum eljön értünk.

Hallgatom Bach *Goldberg-variációit*, és egyszerre megvilágosodik előttem: ALFAZENET hallgatók.

Az alfaállapot amolyan fél-álom ébrenlét és alvás között. Fél-tudat, fél-reális, félig átlendülés egy másik világba, amit oly lankadatlanul járunk be újra meg újra, és ébrenlétünkben oly gyakran elfeledkezünk róla. Alfában sokmindent megértünk, amit a realitás elfed előlünk. Kitágul gondolkodásunk tere, fantasztikus meglátásokkal gazdagodunk. A meditációs gyakorlatok zöme az alfa-állapotra összpontosít. Ehhez zenéket is ajánl: *Új korszak zenéje kapcsolódás céljaira* — olvasom az egyik agykontroll-gyakorlatokat tartalmazó könyvem hátlapján. *Megszólal a szivárvány, A test elektromosságának változása, Metamorfózisok*. Íme néhány audiokazetta ajánlat a sok hasonló közül. Mindenikhez hozzáírják a "lág, nyugtató" jelzőket is az összeállítók.

A modern, komputerizált "könnyűzene" is *meditáció* kíván lenni (Vangelis!) és sok "komolyzene" komponista is törekszik erre az ALFAZENÉRE.

A Bachról szóló anekdoták közül érdekes az a történet, amely több forrásból is fennmaradt, és amelyet Philipp Emanuel nevéhez kötnék. Bach szerette, ha a csembalón játszani tudó nagyobb fiai "álomba játszották őt", vagyis felváltva muzsikáltak neki, míg elaludt. Egy este Philipp Emanuel amikor észrevette, hogy apja már alszik, egy feladatlan akkord után kifutott a hálószobából. Bach egy darabig visszavárta fiát, majd amikor belátta, hogy hiába várja, a hideg szobában, hálójában kikelt a jó meleg ágyból, a csembalóhoz ment, és a sötétben tapogatózva leütötte a diszszonanciát, majd megnyugtató harmóniával feloldotta.

Bach zenét kívánt félálomban! Talán ő az első, aki mélyen megértette a zene és a tudati alfaállapot közti azonosságot. Nem véletlen tehát a *Goldberg-variációk* alfa zenéje.

A "Nachtmusik"-irodalom darabjai is az alfa kategóriába tartoznak.

A 20. századra teljesen kiveszték, de a 21. századra megszületett az új műfaj: "a lág, nyugtató zene, amely a béke, a szeretet és a biztonság érzését kelti."

TERÉNYI EDE

HOL-

Tizenhat évvel a megírása után megjelent Szabó Gyula *A sátán labdái* című történelmi sorozatának V., befejező kötete *A béke hamuja* címmel. A könyvet a csíkszeredai Neptun Impex Rt. könyvkiadó jelentette meg. A szerző a kötetet május 8-án a székykeresztúri Orbán Balázs Gimnáziumban rendezett találkozón dedikálta, május 9-én pedig Székelyudvarhelyen a Corvina Könyvesboltban került sor a könyv bemutatására és dedikálására.

Május 18-án, 20-án, és 28-án került sor S. Ansky *Fehér tűz, fekete tűz (Dybbuk)* című színművének előadására. Az előadás rendezője David Zinder m.v. (Izrael), díszlet- és jelmeztervezője Miriam Guretzky m. v. (Izrael), zenéjét szerezte Lászlóffy Zsolt m. v., a koreográfus Yael Cramsky m. v. (Izrael). Chanán szerepében Dimény Áront, Lea szerepében vendégként Kézdi Imolát láthattuk.

Április 19-én a Magyar Katolikus Misszió Döpfner Házában, a Müncheni Magyar Intézet és a müncheni Széchenyi Kör szervezésében elhangzott Dóczy Péter Szilágyi Domokos kényszerleszállásai című előadása. Bőgön közreműködött Lőrinszky Attila.

Az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E—MIL) a kolozsvári Tranzit Házban rendezte meg május 17-én Szávai Géza szerzői estjét. A szerzővel Fodor Sándor beszélgetett a Székely Jeruzsálem című könyv kapcsán.

A Látó 5. számában verset olvashatunk Vörös Istvántól, Visky Andrásztól, Káli Istvántól, Simonfy Józseftől, Jánosházy Györgytől és Szepesi Attilától. Prózaírást jegyez Papp Sándor Zsigmond, Tóth Mária, Balogh László és Domokos Géza. A Dokumentumban Széles Klára Költészet, kritika és diplomácia? című tanulmánya. Téka: Gergely Tamás, Nagy Andrea, Szabó László.

Deleatur: Mernyei Róbert, Balázs Imre József, Láng Zsolt, Demény Péter, Hajdu-Farkas Zoltán. Talált vers: Dsida Jenő Sfr-vers.

A Magyar Napló májusi számában verset olvashatunk Páll Lajostól, Kányádi Sándortól, Benő Attilától és Bágyoni Szabó Istvántól. Jegyzetet Lászlóffy Aladár közöl.

A Hitel 5-ös számában olvasható Kántor Lajos A térképen megtalálható című írása.

A kecskeméti Forrás májusi számában verset közöl többek között Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár és Lázár René Sándor. A lapban Cseke Péter Erdélyre nyitó világtárolat című tanulmánya.

A Kölcsey-díjat az idén Gálfalvi György, Pécsi Györgyi és Tóth Erzsébet vehette át Lakitelken, a Költészet Napjához kapcsolódó ünnepség keretében.

A Kortárs 4. számában Csiki László A hely című elbeszélése olvasható, valamint sajnálattal vettük tudomásul, hogy a Híd a semmibe című, keserű hangú írásával Kolozsvári Papp László befejezte népszerű esszéssorozatát.

-MI

Köntös-Szabó Zoltán VÍZSZINTES

1. Köntös-Szabó Zoltán egyik kötetének címe. 12. Az udvarra beszélő. 13. Hézag lesz rajta (népies). 14. Áfonyaszemek! 15. Régi úrmérték. 16. Német vegyész (August von Stradonitz). 17. Karfa vége! 19. ...Troll (Heine). 21. ...alkohol (etanol). 22. Csontban van. 24. USA egyetem. 26. Foghús. 27. Olivér az óvodában. 29. Csillagtúra. 31. Genf határai! 32. Zúzó. 34. Süteményfajta. 36. Azonos betűk. 38. Meglátszik rajta. 40. Nyáját hajt. 42. Részben másén! 44. Gyümölcs. 46. Csodás történet. 47. Szigetek (francia). 49. Ritka női név. 51. Azonos betűk. 52. Fenekét rázza. 54. Néma tálam! 56. Igeképző. 57. Látáspont. 58. Mongol nyelvű nép tagja.

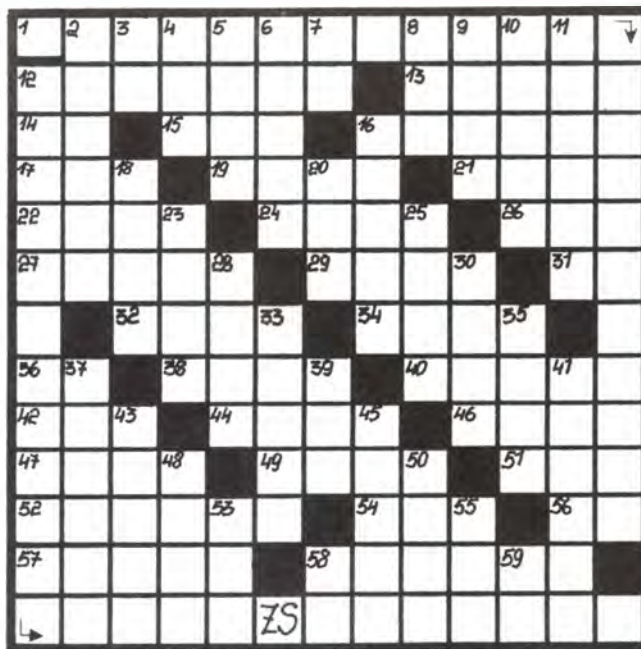
FÜGGŐLEGES

2. Híres párizsi torony. 3. Hidrogén és kén vegyjele. 4. Hézag belseje!

5. Ravaszdi. 6. A lengyel pénznem. 7. Egyhangú álom! 8. Üzletbelső! 9. Angol férfi becenév. 10. Régebbi vízelőhelyről való. 11. Londoni villanegyed. 12. Köntös-Szabó Zoltán egy másik kötetének címe. 16. Fejfedő. 18. Vél, gondol (népies). 20. Kopasz. 23. Összeszorított kézfej. 25. Kiválasztott réteg. 28. Övezet (román). 30. Ugyanaz (latin). 33. Gond emészt. 35. ...vág, régi gyógymodort alkalmaz. 37. Január sötét napszak. 39. Kevert rím! 41. Kerti virág. 43. Itt van, fogjad! 45. Tóninak is becézik. 48. Tornaeszköz. 50. ...achtung! 53. Részben átutal! 55. Azonos betűk. 58. Kipling egyik kigyója. 59. Lübeck része!

BOTH LÁSZLÓ

A Helikon 10. számában közölt Grúz-örmény író című rejtveny megfejtése: Bulat Okudzava; Dilettánsok utazása.

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

Illyés Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Pro Professione Alapítvány

Magyar Kultúra Alapítvány

Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
SZABÓ GYULA
SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószervező
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes tördelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 13209, Fax: 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288